

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Prožívání vánočních svátků pubescenty z dětského domova

Bc. Radka Guschlbauerová

Vedoucí práce: Mgr. Magdaléna Koťová, Ph.D.

Praha 2016

Prague college of psychosocial studies

**Experience of Christmas by Pubescents
from Children's House**

Bc. Radka Guschlbauerová

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Magdaléna Koťová, Ph.D.

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradě s využitím pramenů a literatury uvedených v seznamu

V Praze, dne.....

Děkuji paní Mgr. Magdaléně Koťové, za odborné vedení, vstřícnou konzultaci a pomoc při vytváření této práce. Dále děkuji Bc. Barboře Macháčkové za realizaci výzkumu, Věře Žandové a pracovnícím osloveného dětského domova za pomoc s výzkumnou částí, výběrem respondentů a samotného umožnění výzkumu.

Anotace: Diplomová práce s názvem „Prožívání Vánočních svátků pubescenty z dětského domova“ pojednává o spojitosti Vánoc a prožitků dětí žijících v ústavním zařízení. Práce má část teoretickou a praktickou. V teoretické části je z historického hlediska pojednáno období vánočních svátků, dále pak vývojové období pubescence či problematika deprivace dětí, s důrazem na ústavní výchovu. Praktickou část tvoří kvalitativní výzkumná sonda, zaměřená na prožívání Vánoc a chování dětí z dětského domova v tomto období. Výzkumný vzorek se skládá z deseti dětí ve věku 11-15 let. Data byla sebrána metodami polostrukturovaného rozhovoru, focusgroup a kresby. Analyzována byla metodou otevřeného kódování a analýzou kresby.

Klíčová slova: Vánoce, pubescence, deprivace, dětský domov.

Abstract: The thesis „Experience of Christmas by Pubescents from Children's House“ deals with relation between Christmas season and experiences of young adolescents placed in an institutional care facility. The paper consists of theoretical explanation and a practical research. The theory comprises historical perspective of Christmas holidays, the early adolescence as a period of life including young people's deprivation issue, with particular focus on institutional care for minors. The research part involves a survey using qualitative methods related to experiencing Christmas time and conduct of young adolescents during the holidays. The sample consists of ten teenagers from 11 to 15 years of age. Data was obtained using semi-structured interview, focusgroup and picture drawing. Analysis was conducted using the open coding method and picture examination.

Keywords: Christmas, adolescence, puberty, deprivation, children's home

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ČAS VÁNOČNÍCH SVÁTKŮ	12
1.1 ADVENT - VÝZNAMNÉ ZIMNÍ OBDOBÍ	12
1.1.1 SVATÁ BARBORA - PRVNÍ ADVENTNÍ SVÁTEK	13
1.1.2 SVATÝ MIKULÁŠ A JEHO NADÍLKA	14
1.1.3 SVATÁ LUCIE - TĚMĚŘ ZAPOMENUTÝ SVÁTEK	14
1.2 ŠTĚDRÝ DEN	15
1.2.1 ŠTĚDRÝ VEČER A VÁNOČNÍ ZVYKY	15
1.3 SILVESTR A NOVÝ ROK	16
2 PUBESCENCE	17
2.1 DEFINICE PUBESCENCE	17
2.2 DOZRÁVÁNÍ DÍVEK	18
2.3 DOZRÁVÁNÍ CHLAPCŮ	19
2.4 VZTAH PUBESCENTA K OKOLÍ	19
2.4.1 AUTORITA	20
2.4.2 RODIČE	20
2.4.3 VRSTEVNÍCI	22
2.5 NĚKOLIK POZNÁMEK K OSAMOSTATŇOVÁNÍ PUBESCENTA	22
3 PROBLEMATIKA DEPRIVACE U DĚTÍ ŽIJÍCÍ V ÚSTAVNÍM ZAŘÍZENÍ	23
3.1 DEPRIVACE DĚTÍ OBECNĚ	23
3.2 DEPRIVACE A POTŘEBY U DĚTÍ	25
3.3 TYPICKÉ PROJEVY DEPRIVACE U DĚTÍ	28
3.3.1 TYPY DEPRIVOVANÉ OSOBNOSTI DLE MATĚJČKA	28
3.4 CHARAKTERISTIKA DEPRIVACE DĚTÍ ŽIJÍCÍ V ÚSTAVNÍM ZAŘÍZENÍ	30

3.5 MOŽNOSTI PREVENCE A POMOCI DEPRIVOVANÝM DĚTEM	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÁ SONDA	35
4.1 ÚVOD.....	35
4.2 PÁR SLOV KE KVALITATIVNÍM VÝZKUMNÝM METODÁM.....	35
4.3 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMNÉ SONDY	37
4.4 VALIDITA A RELIABILITA VÝZKUMNÉ SONDY	38
4.5 CÍLE VÝZKUMNÉ SONDY	39
4.6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.6.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	40
4.6.2 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.7 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	41
4.8 VÝZKUMNÉ NÁSTROJE.....	42
4.8.1 POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR	42
4.8.2 FOCUSGROUP	43
4.8.3 KRESBA.....	44
4.9 PŘED POROZUMĚNÍ PROBLEMATICE	45
4.10 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	47
4.10.1 KRESBA.....	48
4.10.2 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	65
4.11 ZÁVĚREČNÉ VYHODNOCENÍ.....	70
4.12 DISKUZE	77
ZÁVĚR	80
POUŽITÁ LITERATURA	82
SEZNAM KNIŽNÍ PUBLIKACE:	82
ZÁVĚREČNÁ PRÁCE	84
INTERNETOVÉ ZDROJE:.....	85
SEZNAM PŘÍLOH	86
PŘÍLOHA Č. INFORMOVANÝ SOUHLAS.....	86

PŘÍLOHA Č. 2 ROZHOVOR PŘED VÁNOCI	86
PŘÍLOHA Č. 3 ROZHOVOR PO VÁNOCÍCH.....	86
PŘÍLOHA 1	87
INFORMOVANÝ SOUHLAS	87
PŘÍLOHA 2	88
ROZHOVOR Č. 1. – PŘED VÁNOCI	88
PŘÍLOHA 3	99
ROZHOVOR Č. 2. – PO VÁNOCÍCH	99

ÚVOD

Diplomová práce s názvem Prožívání vánočních svátků pubescenty z dětského domova se zaměřuje na období Vánoc ve spojení s prožíváním zmíněných svátků dětmi, tedy pubescenty z vybraného dětského domova. Tato práce je zvolena s cílem nahlédnout do „kouzelného světa“ pubescentů, ve spojitosti s Vánocemi. Děti v tomto vývojovém období už sice nevěří na „Ježíška“, ale také mají své sny a přání. Právě Vánoce dávají dětem prostor k vyjádření přání, ať už hmotného, či nehmotného.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá ze tří kapitol, praktická část předkládá kvalitativní výzkumnou sondu.

První kapitola se věnuje času vánočních svátků. Je zaměřena na období adventu a s ním spojené i některé (zapomenuté) svátky. Mikuláš a jeho nadílka, Svatá Barbora, či Svatá Lucie. Tyto svátky nám předaly mnoho tradic a zvyků, které jsou sice možná zapomenuty, ale stále v mnoha oblastech naší republiky mají své kouzlo a místo. Dále se věnuje samotnému Štědrému dni, tradicím a zvykům. V neposlední řadě je v rámci kapitoly nastíněn Silvestr a Nový rok, které k vánočním svátkům také bezprostředně patří a ukončují kalendářní rok.

Kapitola druhá se zaměřuje na období pubescence. Je zde popsán obecný vývoj pubescence, dále je kladen důraz na vztah pubescenta k vrstevníkům, okolí a autoritám. Neopomenuty jsou též rozdíly ve vývoji chlapců, dívek a kapitole je také věnováno pár slov k osamostatňování pubescenta.

Kapitola třetí se zabývá problematikou dětské deprivace. Autorka zde vychází ze své předešlé bakalářské práce, kde se věnuje problematice dětské deprivace, kterou následně rozšířila o tematiku deprivace dětí z ústavního

zařízení. Jelikož jsou participanti výzkumné sondy pubescenti z dětského domova, považovala autorka práce za podnětné tento jev tematizovat. Poslední částí této kapitoly je věnována možnostem prevence deprivace dětí.

Část praktická nastiňuje kvalitativní výzkumnou sondu, která má za hlavní cíl zjistit, jak děti z dětských domovů Vánoce prožívají. Hlavní otázka výzkumu je „Jaká je představa ideálních Vánoc ve fantazii dětí z dětských domovů?“. Výzkum byl realizován ve zvoleném dětském domově, kde bylo za pomoci pracovníků vybráno deset participantů, pět chlapců a pět dívek, ve věkovém období 11-15 let. Výběr byl záměrný, vzhledem k povaze výzkumu a jeho cílům. Metody, které byly použity, jsou kresba, dále focusgroup, polostrukturovaný rozhovor. Otázky byly stanoveny po konzultaci s pracovníky a s ohledem na období a téma, kterého se výzkum týká.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ČAS VÁNOČNÍCH SVÁTKŮ

„A byly tu šťastné, veselé Vánoce, svátky všech malých i velkých dětí - týden radostného míru a pokoje všem lidem dobré vůle.“¹

Kouzlo Vánočních svátků je vyvoláno spoustou okolností, jednou z nich může být období, ve kterém se Vánoce slaví, respektive zima, spojená se sněhem, která má své velké kouzlo. Dále to mohou být okolnosti v podobě času pro vzpomínky, ať už z dětství, či na člověka, který s námi již není nebo také na zrození posvátného dítěte.²

Svátky, které slavíme během tohoto období, mají své zakotvení v našich dějinách a provází nás do současnosti. Samotné oslavy probíhají zpravidla u všech společenských vrstev a mají svůj ustálený termín.³ Výjimku samozřejmě představují např. židé, muslimové atp.

1.1 Advent - významné zimní období

Advent je období, které otevírá slavení vánočních svátků. Na jeho počátku je zpravidla zapalována jedna ze čtyř svíček na adventním věnci.

Tradiční adventní věnec, který otevíral adventní čas, byl používán nejen v církvi, ale také v domácnostech. Věnec byl vytvořen z chvojí se čtyřmi svícemi. Rozsvícení první svíce, které se zapálilo první adventní neděli, znamenalo první krok přiblížení ke spáse. Světlo představovalo spásu, v podobě narození Krista. Všechny svíce zazářily v poslední adventní neděli před oslavou Božího narození. Historicky je tento symbol doložen z počátku

¹ FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 1989, s.44.

² Tamtéž, s.44.

³ Tamtéž, s. 19

19. století, z německého Hamburku. Postupně zdomácněl, v ostatních německých zemích a ve 20. století byl přijat ostatními národy.⁴

Samotný Advent byl obdobím běžným a všedním, plným hospodářských povinností, předvánočních příprav, v podobě pečení, úklidu, nákupů potravin. Pekly se koláče, chleby, cukroví, v množství velkých zásob. Dále se připravovalo hospodářství, uklízelo nářadí a vykonávala se stavba betlémů.⁵

V tomto období se držely různé tradice a zvyky. Prvním byly klidnější posezení v chalupách, kterým se říkalo „přástky“. Byly tu ruční práce a předení, které se konaly ve večerních hodinách a většinu sešlosti tvořili svobodné dívky a mladí muži. Večer se pak odehrával v podobě mladické bujarosti, na kterou docházeli i maskovaní aktéři adventních občůzek, kde se vžívali do rolí svých masek. Přástky měly své pokračování i po Vánocích. Další z tradic byla večerní, dříve jitřní pobožnost, jinak nazývanou „roráty“, na kterou ženy ještě za tmy procházely sněhem, s lucernami v ruce. Na tuto sešlost zůstaly upomínky, v podobě malých osobních svítilniček z vosků, kterým se říkalo adventní sloupky. Ty se používaly ke svícení v kostele, při probíhající pobožnosti. Podobaly se ozdobnému pletenci z nekonečné, velice tenké voskové svíčky, která byla stočená do sloupku, či modlitební knížky apod. Díky svícení se svítilna zkracovala a vydržela po celou dobu adventu.⁶

1.1.1 Svatá Barbora - první adventní svátek

První významnější svátek, který nás v době adventu provází je svátek sv. Barbory, který je 4. prosince. Dodnes se připomíná v podobě větvičky třešně, neboli „Barborkou“, která se dává do vázy s vodou a do Vánoc by měla vykvést. Tento symbol dával předzvěst svatby v domě. Dívky ji pečlivě opatroval, protože věřily, že pokud větvička vykvete, čekají je v následujícím roce vdavky. Dodnes se stále místy, zejména na Slovácku, v Pošumaví

⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008., s. 98-99.

⁵ Tamtéž, s. 97.

⁶ Tamtéž, s. 96

a Jižních Čechách uchovala tradice v podobě obchůzek maskovaných barborek. Byly to ženy bílé, zahalené, oblečeny do plachet přes hlavu, spodniček a košilek. Tyto ženy barborky obcházely večer všechny domy v okolí vesnice. Při návštěvě měly v rukách metličku k vyšlehání „zlobivců“ a také košík s drobnými dárky, jablky a pamlsky pro hodné děti.⁷

1.1.2 Svatý Mikuláš a jeho nadílka

Tento svátek následuje hned po svaté Barboře, tedy 6. prosince. Dodnes ho slavíme v předvečer toho dne. Mikulášská tradice se výrazně liší od ostatních, nejvíce asi tím, že Mikuláš byl reálnou postavou světce, z dob prvního křesťanství. Světec Mikuláš pocházel z města Myra, dnešního Turecka. Stal se významným světce, zvláště díky jeho skutkům a posléze jedním z prvních biskupů křesťanské církve.

Dnes se Mikuláš v tento den, objevuje v podobě dobrodějného křesťanského patrona, který je oblečen jako skutečný biskup a představuje starce s plnovousem a berlou v ruce, v roli zpovědníka a soudce provinilců. Doprovází ho dvě nadpřirozené bytosti. Anděl jako symbol nebe a dobra, oděný v rouchu, v něžných barvách, doplněný křídly a hvězdou na čele. Druhou bytostí je čert jako symbol pekla, oděný v hrůzné polozvířecí masce, kterou doplňují barvy pekla, černá a červená, dále řetěz, chlupatá kožešina a rohy s kopytem. Atmosféra nadílky zůstala dodnes. Mikuláš prověřuje, provinilce, čert straší a anděl obdarovává různými cukrovinkami.⁸

1.1.3 Svatá Lucie - téměř zapomenutý svátek

Dalším významným svátkem je Svatá Lucie, 13. prosince. Svatá Lucie je patronkou předení, na jejíž svátek se příst nemělo. Pokud žena tento zákaz porušila, byla potrestána maskami Lucek, které jí roznesly nástroje přádky po

⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008, s. 99.

⁸ Tamtéž, s. 100-101.

domě nebo přádlo pocuchaly. Dodnes tento svátek naznačuje hlavní ženské poslání, chování dítěte.⁹

1.2 Štědrý den

Štědrý den připadá na 24. prosince. Tento svátek připomíná narození Božího syna, Ježíše Krista, spasitele světa, který měl lidu donést světlo a naději. Dodnes je vnímán jako zcela nevšední, velice významný den, ve kterém se dodržovala řada zvyků. Největší význam měla štědrovečerní večeře, která měla začínat s východem první hvězdy. Ta byla složena z různých jídel, podle krajů i sociální vrstvy. Nejběžnějším pokrmem dodnes je ryba, na mnoho způsobů a rybí polévka. Dále se připravoval krocan, plnění hlemýždi, králík na omáče nebo řízky. Také na stole nechybělo cukroví, které se připravovalo již v době adventu, či vánoční dort, ovoce, dále také nápoje jako tradiční punč, různé lihoviny, káva apod.¹⁰

1.2.1 Štědrý večer a vánoční zvyky

Samotný štědrý večer byl zpravidla zpestřen praktikováním kouzelných zvyků. Mnoho z nás si dodnes pamatuje, že se na štědrý večer házelo střevícem. Tento zvyk se dodržoval v minulosti u mladých lidí, kteří si tím chtěli přivolat vdavky. Praktikovala to děvčata, střevíc hodila přes rameno, a pokud se špička obrátila ke dveřím, měla se v blízké době vdát. Dalším zvykem bylo pouštění lodiček z ořechových skořápek s malou svíčkou po vodě. I zde lidé očekávali odhalení osudu. Ten posuzovali dle toho, jak daleko foukáním svou lodičku dovezou. Také lití olova nebo vosku do vody, které mělo odhalit blízkou budoucnost je dodnes uznávaným a oblíbeným zvykem. V neposlední řadě je důležité zmínit nadělování dárku. Tento zvyk se vžil do našich tradic vedle štědrovečerních obyčejů v průběhu 20. století. Dárek měl být vyjádřením lásky a přátelství k obdarovanému. Prvotně se obdarovávali

⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008, s. 105-106.

¹⁰ Tamtéž, s. 111-112

lidé z bohatších vrstev společnosti. Darem většinou býval prsten nebo brož. Děti dostávaly hračky, v podobě panenek, koníků apod. Na venkově tato tradice tak častá nebyla. Dospělí si většinou dárky nedávali a děti dostávaly drobné dárky v podobě rukavic, čepic a jiných věcí, k běžnému užití. Malé děti dostávaly prosté hračky. Původně se dárky nadělovaly k jeslím, později se toho ujala tradice vánočního stromku.¹¹

1.2.1.1 Vánoční stromek

Dnes je dalším důležitým symbolem vánoční stromek. Ten zastínil dřívější význam betlému, kde se dávaly dárky. Vánoční stromek pochází z německých oblastí, ze 17. století, odkud přišel k nám do Čech. Poprvé byl u nás zaznamenán roku 1812 v Praze. Stromek byl ozdoben dle zvyklostí objekty s jablíčky, pečivem, sušenými plody. Dále voskovými svíčkami, později i řetězy z papíru a pozlátka. Skleněnými ozdobami se stromek začal zdobit ve 20. století. Nejstarší ozdoby byly vyrobeny z foukaných korálků do různých tvarů, hvězdiček, košíčků apod. Dodnes také patří k tradičnímu zdobení vánočního stromku i ozdoby z cukroví, zejména perníčky a čokoláda. Dále nelze opomenout, že došlo i k rozvoji osvětlovací techniky, v podobě elektrických svíček.¹²

1.3 Silvestr a Nový rok

Silvestr, poslední den v roce je také důležitých a oblíbeným dnem v roce, 31. prosince. Tradice v podobě slavení Nového roku přišla ve 20. století, dříve se více kladl důraz na období vlastních Vánoc. Poslední večer roku se slaví s velkým množstvím jídla, zapalováním prskavek a pouštěním světlic o půlnoci. Tímto se oslavuje a přijímá nový kalendářní rok, který provází mnohá přání, ač v podobě gratulačních listů, či přáních vyřčených. Ta bývají

¹¹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008, s. 114

¹² Tamtéž, s. 109-110

spojena s pronesením pŕlnočního pŕípitku a polibku. Dále si lidé dávají také různá pŕedsevzetí, která by chtěli v následujícím roce splnit.¹³

2 PUBESCENCE

2.1 Definice pubescence

Pubescence je období biologického, psychologického a sociálního vývoje, které může být někdy velmi složité. Samo slovo „pubescence“ vychází z latinského označení ochlupení. Změny, které pŕichází, jsou někdy složité, proto na ně sám pubescent může reagovat různorodě, sám se snaží vývoj ovlivnit a zasahovat do něj ve svůj prospěch.¹⁴ Spouštěčem tohoto období je růst a aktivita vnitřních pohlavních orgánů.

Díky spouštěčům hypotalamu začne hypofýza (podvěsek mozkový) uvolňovat gonadotropní hormony. Ty následně zvyšují hladinu pohlavních hormonů. V dřeni nadledvinek se začne zvýšeně a nepravidelně uvolňovat adrenalin, který se podílí na emocionální stránce a prudkém citovém prožívání.¹⁵

Dívky a chlapci prožívají toto období odlišně, závisí na každé osobnosti a jedinci, jak se dokáže srovnat s významnými změnami, které ho očekávají.¹⁶

Období pubescence pŕichází kolem 11 – 15 roku. Nerozvíjí se jen aktivita sexuálních orgánů a zrání, ale také emoční funkce (emoce jsou méně pŕiměřené, než v minulosti; jedná se spíše o nápadnější projevy, někdy naopak pŕecitlivělost, nebo impulzivnost). Rozvíjet se začíná také pojmově-logické myšlení, kdy pubescent více pŕemýšlí nad různými variantami řešení

¹³ Tamtéž, s. 116

¹⁴ MARTIN, Karin. *Puberty, Sexuality, and the Self*. New York: Psychology Press, 1996, s. 3.

¹⁵ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1404/psychologie-vyvoje-a-vychovy-v-puberte>. [online]. [cit.2016-04-20].

¹⁶ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 294.

problémů, kombinuje nápady, propojuje myšlenky. Dále lze hovořit o hyperkritičnosti, polemičnosti a radikalismu. Pubescent má pocit, že ztratil vlastní identitu a vší silou se snaží nalézt novou osobní identitu, touží po samostatnosti (odpoutává se od rodiny). Začíná růst vliv vrstevníků, význam přátelství, prvních lásek.¹⁷

S výkyvem emocí a hormonů souvisí také znejistění osobnosti, prudký pokles sebevědomí nebo sebeúcty, často odmítání dosavadních vyznávaných hodnot (víra, hodnotový žebříček). V rámci postupné proměny osobnosti by měli rodiče s dítětem diskutovat o postojích, ale také mu dát prostor, aby mohlo nalézt samo sebe, aby se učilo argumentovat a vyjednávat o svých požadavcích.¹⁸

Pubescenci řadíme do oblasti dospívání, které můžeme rozdělit na jednotlivé dílčí úseky. Patří sem fáze prepuberty, což je první pubertální fáze, kdy se začínají objevovat první známky pohlavního dospívání. U dívek nastává kolem 11 – 13 roku, u chlapců je to o 1 – 2 roky později. Následuje fáze druhá a to fáze vlastní puberty. Zde se jedná o období dokončení prepuberty a trvá, až do dosažení reprodukční schopnosti. U dívek nastupuje tato doba tehdy, kdy se jejich cyklus zpravidelní a jsou schopny oplodnění, což je asi 1 – 2 roky po nástupu první menses. U chlapců k tomu dojde o něco později, až po dokončení vývoje sekundárních pohlavních znaků. Následuje období adolescence (15 – 22let).¹⁹

2.2 Dozrávání dívek

U každé dívky začíná puberta jindy, bylo dokázáno, že je přímo spojena s nástupem menstruace. Hovoříme o prudkém zrychlení, tedy sekulární akceleraci, protože na konci 19. století přicházela menstruace u dívek kolem

¹⁷ ZUBÍKOVÁ, Zdeňka; DRÁBOVÁ, Renáta. *Maturita – Společenské vědy*. Praha: Fragment, 2011, s. 8.

¹⁸ KOSOVIČ, Martina a kol. *Logoterapie: Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 66.

¹⁹ KELNAROVÁ, Jarmila; MATĚJKOVÁ, Eva. *Psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 99.

15 – 16 let, v roce 1938 to bylo ve 14 letech, na počátku šedesátých let 20. století již ve 13 letech.²⁰ Dnes není žádnou výjimkou, když se první menstruace objeví ve 12 letech (může to ale být dříve, nebo naopak později). Dívky dospívají velmi rychle, často dříve, než chlapci. Obvykle bývá prožívání pubescence klidnější, není to však zásadou.²¹

2.3 Dozrávání chlapců

U dívek se hodnotí nástup menstruace, avšak u chlapců není jednoznačně možné stanovit, kdy dojde k nástupu pubescence. Obvykle se sleduje prudký nárůst výšky a hmotnosti, v souladu s tím také druhotné sekundární znaky – ochlupení, změna hlasu a také první výron semene. Chlapci rychle získávají sílu, hbitost, rozvíjí se u nich fyzická zdatnost.²²

2.4 Vztah pubescenta k okolí

Proměna pubescenta souvisí s jeho zevnějškem, i s tím, že je schopen hypotetického uvažování a začíná pociťovat touhu po emancipaci (již se necítí jako dítě, ale jako dospělý a chce, aby se s ním takto jednalo). Proto je důležité zmínit také vztah pubescenta k jeho okolí, tedy k rodině, autoritám a vrstevníkům. Pubescent porovnává sebe a své vrstevníky, chce mít pocit vlastní jedinečnosti, touží po zvláštnosti.²³

Postoje, které pubescenti zaujímají ke svému okolí, tedy osobám, či jevům mohou být reálné nebo nereálné. Společenský postoj, který pubescenti hodnotí, může mít tři role: postoj, který je tendencí člověka chovat se určitým

²⁰ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2011. s. 294.

²¹ KELNAROVÁ, Jarmila; MATĚJKOVÁ, Eva. *Psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. s. 100.

²² KELNAROVÁ, Jarmila; MATĚJKOVÁ, Eva. *Psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. s. 100.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012. s. 264 – 266.

způsobem k jiným lidem, stanovení modelu přesvědčení, který je společný pro určitou skupinu, osobní přesvědčení, názor. ²⁴

2.4.1 Authority

První autoritou, kromě rodičů, se kterou se pubescent setkává, je většinou pedagog, v prostředí školy. Pubescent má roli žáka, ač se mohlo do chvíle před nástupem puberty jednat o vzorného žáka, nyní začíná uvažovat o obsahu, možnostech a smyslu školy. Pubescent začíná školu vnímat jako nevýznamnou nutnost, pod tlakem rodičů a učitelů si plní své povinnosti, avšak je to obvykle bez jakéhokoliv vlastního nadšení. Naopak za svou žákovskou roli si pubescent klade za cíl nenamáhat se zbytečně, nevyvíjet zbytečné úsilí, nedostat se do potíží, jen proplouvat. Do pozadí je potlačena snaha něco se naučit, obohatit své dovednosti.

Učitel jakožto autorita naprosto ztrácí své postavení, které do té doby měl. Nejedná se jen o odmítání autority učitele, ale o odmítání nadřazenosti všech dospělých (rodiče, vedoucí zájmového kroužku, soused, prodavačka, lékař apod.). Pubescent již nepovažuje učitele za chytrého, zbožňovaného, nebo bezchybného člověka, ke kterému by měl cítit úctu. Naopak má tendenci ho kritizovat, odporovat mu, usilovat o rovnoprávné postavení, snaží se zvýšit prestiž své role jakožto žáka. Většinou však pubescent akceptuje, že učitel je musí nutit, aby se učily, za to od něj požadují spravedlivé a férové jednání a schopnost vysvětlit látku. Pokud učitel má dostatečné schopnosti a komunikační dovednosti, měl by bez problémů zvládnout práci s třídou pubescentů. ²⁵

2.4.2 Rodiče

Dospívající zpravidla odmítají připustit autoritu a přání ze strany rodičů, chtějí si vytvořit svou vlastní a určit si sami, jací chtějí být, co chtějí dělat,

²⁴ REBER, Arthur. *Dictionary of Psychology*. London: Penguin Group, 1985. s. 35.

²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012. s. 269 – 270.

s kým se chtějí přátelit. Tato emancipace od rodiny neznamená, že by pubescent již neměl své rodiče rád, ale vztah k rodičům se mění. Pubescent již není dítě, které prožívá infantilní závislost na rodiči, nastupuje zralejší a vyrovnanější citový vztah. Tato změna, pokud proběhne správně, je pozitivní. Pro pubescenta již rodiče neznamenají, tak jako v minulosti, pocit jistoty a bezpečí, to je již symbolickou a okrajovou rovinou. Rodiče již nejsou považováni za moudré, všemocné, bezchybné a dokonalé osoby, právě naopak na nich pubescent vidí chyby, je svými rodiči zklamán a musí se s těmito pocity nějak vyrovnat. Pubescent s rodiči jedná na úrovni, kdy chce být považován za partnera, nechce být závislý a podřízený, ale touží po vlastní prestiži. Rodiče mají naopak tendenci fixovat roli dítěti, odmítají fakt, že z dítěte roste dospělý člověk. Rodiče ztrácí svou jistotu, kdy byli pro dítě zbožňovanou autoritou, což je pro ně těžké. Pubescent v tomto období je schopen od rodičů přijmout pouze to, co mu imponuje, čeho si váží, jen to, co je dokonalé. Nechápe a neakceptuje potřeby rodičů, není natolik tolerantní a empatický, aby porozuměl nutnosti vzájemného souladu. Pubescent buď přijme dokonalé, nebo zavrhne vše ostatní.²⁶

Trest je něčím, co pubescent nyní není schopen snést, považuje ho za silnou urážku, ponížení, srovnání se s trestem je pro něj složité. Nejhorší je tělesný trest.²⁷

Ač pubescent cítí, touhu po osamostatnění se od rodičů a často popírá jejich autoritu, nestává se, že by popřel jejich potřebnost. Za důležité je pokládáno, jak je výše uvedeno, s pubescentem komunikovat a nechat mu přístup k vlastnímu projevu a přáním.

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012. s. 278 – 280.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. s. 194.

2.4.3 Vrstevníci

S tím, jak na významu ztrácí autorita školy, pedagogů a rodičů, roste naopak potřeba trávit volný čas s jinými sociálními skupinami, obvykle s vrstevníky. Ti slouží jako zdroj sociálního učení. Pubescenti ve skupině, které jsou hrdým členem, napodobují vůdce skupiny, který má značnou autoritu, každý se mu chce podobat, být jako on. Skupina pubescentů má silný referenční význam, stává se základem pro porovnávání zkušeností.

V ucelené skupině vrstevníků (pubescenty zvaná obvykle jako parta) existují respektované hodnoty a normy, jsou akceptovány ideály. Všichni členové přijímají určité standardy ideálů, řídí se jimi. Problémem někdy může být snaha pubescenta stát se členem konkrétní party, která má vysoké nároky na přijetí nového člena. Pubescent se ocitá v situaci, kdy na něj z jedné strany tlačí vrstevníci z party a z druhé strany rodiče. Tlaky jsou většinou protichůdné (buď slušně oblečení x nos roztrhané džínsy; učeš si vlasy x nos vlasy co nejvíce rozčuchané). Pubescenti dokáží velmi dobře oddělit sociální kontext, chovají se odlišně doma a odlišně mezi vrstevníky, tedy tak, aby uspokojili požadavky všech.

Komunikace mezi vrstevníky je obvykle hlučná, nespisovná, neformální, charakteristická odlišným slovníkem, akceptovány jsou neverbální projevy. Dospívající chce ve skupině získat roli, která mu bude vyhovovat, díky které bude imponovat ostatním. Autorita v rámci skupiny je významnější a vlivnější, než autorita dospělého.²⁸

2.5 Několik poznámek k osamostatňování pubescenta

V období dospívání přichází pro pubescenta proces stálého osamostatňování. Na jedné straně se jedinec má uvolnit ze závislosti na rodičích, což se mísí s druhou stranou, respektive s navazováním diferencovanějších a významnějších vztahů s vrstevníky, ať už stejného, či

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012, s. 285 – 292.

opačného pohlaví. To, jak probíhá dospívání, hraje velkou roli v oblasti utváření osobnosti jedince. Každá nová zkušenost, zážitek, ať už pozitivní, nebo negativní, člověka formují. Tento přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti k nezávislosti, od nezodpovědnosti k odpovědnosti utváří dospělého člověka, který jednou bude sám mít své děti, bude rodičem. Dospívání nepřipravuje člověka jen na oblast rodinnou, ale i na ekonomické faktory, sociokulturní vztahy.²⁹

3 PROBLEMATIKA DEPRIVACE U DĚTÍ ŽIJÍCÍ V ÚSTAVNÍM ZAŘÍZENÍ

Autorka v této kapitole vychází ze své bakalářské práce s názvem Kresba ideální rodiny jako možný ukazatel psychosociální deprivace dítěte, kde vypracovala kapitolu o dětské deprivaci. Použitá bakalářská práce bude uvedena v konečném seznamu použitých zdrojů. Kapitolu rozšířila o téma problematiky deprivace dětí, žijících v ústavním zařízení.

3.1 Deprivace dětí obecně

Pokud dítě nemůže uspokojit některou ze svých základních psychických potřeb, v míře pro něj dostatečně a po delší dobu, vzniká psychická deprivace. Jedná se o stav, který vznikl následkem různých životních situací.³⁰

Samotné projevy psychické deprivace bývají mnohotvárné a různorodé. Deprivace vzniká jako následek dlouhodobé frustrace, kdy nedochází k uspokojení potřeb. Dítě, které je ohrožené či postižené psychickou deprivací nespadá jen pod zájem vychovatelů dětského domova. Na jeho vyšetření,

²⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. *Psyché* (Grada), s. 152.

³⁰ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s. 17

nápravě a následném dalším vývoji se účastní komplexní tým odborných pracovníků - psychiatr, psycholog, sociální pracovníce, pedagog, pediatr i speciální pedagog.

Některá deprivace je nepravdělná a za určitých podmínek ji lze kompenzovat, ale je to značně složité téma. Největší šance na úspěšnou nápravu je u dětí předškolního věku, které jsou z málo podnětného prostředí rodiny či dětského domova co nejdříve postoupeny do pěstounské a adoptivní péče.³¹

Autor, zabývající se psychickou deprivací u dětí, Matějček zmiňuje častou opožděnost v řeči, intelektu, psychomotorice a sociální oblasti. Mnohem dramatičtější podobu má psychické strádání v rodině, u dětí nejútlejšího věku, než deprivací postižené dítě staršího školního věku v prostředí dětského domova.³²

Důležitý význam oproti tomu přikládá Kolouchová. Dle Kolouchové se má jakýkoliv projev deprivace vnímat a nezavrňovat. Opožděnost vývoje v psychomotorice a řeči, dále problémy s pobytem v kolektivu, také v partnerských vztazích, špatná diferencovanost vztahů, to lze zahrnout mezi obecné projevy. Vztahy dětí s ostatními jsou velmi povrchní, dále je zde značná emoční zploštělost, rozmrzelost, dožadování pozornosti, sociální hyperaktivita, nedůvěra k lidem. Dítě se také může projevovat samotářstvím, apatickým chováním, výkyvy v chování, agresivním chováním, také nízkou motivací k učení, horším školním prospěchem, dále poruchami adaptace na novou situaci a nízkým sebehodnocením.³³

Naděje na odstranění následků psychické deprivace je menší, pokud je deprivace dlouhodobějšího rázu a dítě je mladšího věku. Nepochybné také je, že některé poruchy mohou přetrvat i v oblastech, kde se jedinec intelektově

³¹ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 43

³² MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, s. 204

³³ KOLUCHOVÁ, Jiřina. *Přehled patopsychologie dítěte I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 62

i sociálně celkem normálně přizpůsobil. Jedná se o poruchy zejména z emocionální oblasti.³⁴

Při diagnostikování dětské deprivace se doporučuje opírat o tyto údaje:³⁵

- anamnéza osobní i rodinná; informace pomohou rozeznat možné faktory pro vznik deprivace, příkladem může být, prostředí a vztahy v rodině, období prenatálního vývoje, věk, kdy bylo dítě umístěno do ústavního zařízení (dětského domova apod.)
- vztahy s rodinou, zejména s rodiči
- vyšetření psychologické
- dále neméně důležité je vyšetření somatické a neurologické, pomocí kterého lze vyloučit např. etiologické činitele, malformace či drobné poškození centrální nervové soustavy,
- vyšetření psychiatrické, které může pomoci při odlišení závažné formy psychické deprivace od psychických poruch.

3.2 Deprivace a potřeby u dětí

Významným projevem deprivace u dětí je opožděním celého psychomotorického vývoje. Značně výrazná je povrchnost a nediferencovanost citů a sociálních vztahů, nezúčastněná nebo rozmrzelá nálada, chudší duševní obzor, nedětsky vážný výraz. Za citlivý indikátor deprivace je považována řeč. Dítě se vyznačuje chudým řečovým projevem, omezující se na jeho obranu. V projevu je patrná chybějící dětská zvědavost a radost, která je pro děti typická. U deprivovaných dětí je patrná dětí povrchnost citových poměrů. Potřeba k někomu náležet je výrazná,

³⁴ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s. 315

³⁵ Tamtéž, s. 314

u dětí se to projevuje upínáním se na vychovatelky nebo sestry, případně si idealizují své rodiče. Rodiče se ale ve většině případů již nepamatují, eventuálně s nimi nic dobrého neprožily.

Deprivované děti staršího školního věku mívají horší prospěch, než odpovídá jejich reálným intelektovým schopnostem. Tato skutečnost se nedá vyložit jen jako zanedbanost ve špatných rodinách. Často se u těchto dětí se projevuje deprivace výstředností a výkyvy v chování, obzvláště v sociálním styku. V důsledku změn prostředí, které mohly zapříčinit traumatické zážitky v rodině, se mohou objevit neurotické potíže. Traumatickým zážitkem pro dítě může být možné zpretrhání vazeb s rodinou. Při takovýchto zážitcích se může ve značné míře prohlubovat nedůvěra k lidem a citová otupělost, v neposlední řadě také agresivita.³⁶

Dostatek podnětů, například aktivní styk s prostředím, který každý jedinec potřebuje je nutný pro uspokojení psychických potřeb.³⁷

Matějček vymezuje na základě interakce dítěte a okolního světa tyto základní psychické potřeby:³⁸

Potřeba stimulace všemi podněty

Tato potřeba je označována jako nejdůležitější. Dítě už od nejútlejšího věku vyhledává vnější stimuly se světem. Už podle názvu je zřejmé, že tato potřeba zahrnuje stimulaci všemi jeho smysly dítěte. To může být prostřednictvím matky, jiných osob, ale také hraček. Pokud je tato potřeba uspokojena, podněcuje k aktivitě organismu a důležitému vývoji nervového systému. Kritéria, podnětů jsou přiměřené kvalita, různorodost a přiměřené množství.

³⁶ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. s. 327

³⁷ Tamtéž, s. 342

³⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 113

Potřeba vnímání smysluplného světa.

Druhá potřeba se dá vystihnout pojmy stálost, smysl a uspořádání podnětů. Je tedy nesporné, že vzniká z potřeby první. Na základě přicházejících podnětů se dítě začíná orientovat v prostředí, pomáhá mu to se přizpůsobit životním podmínkám, také učit se novým poznatkům, různým návykům a zkušenostem. Tato potřeba a její uspokojení působí také na jakékoli pozdější učení.

Potřeba vlastní životní jistoty.

Tuto potřebu můžeme pojमत jako potřebu prvotních sociálních vztahů, dále potřebu závislosti a lásky. Od prvních týdnů života se dítě zaměřuje na sociální objekt. Tímto objektem je zpravidla matka, či jiná primárně pečující osoba, později také ostatní členové rodiny. Dítě si k osobám ve svém blízkém okolí tvoří první citově trvalé vztahy. Uspokojením potřeby získává dítě pocit bezpečí, jistoty a orientaci v mezilidských vztazích.

Potřeba vnímání otevřené budoucnosti.

Potřeba otevřené budoucnosti dodává člověku, v tomto případě dítěti iniciaci zůstat v aktivitě po celou dobu své existence. Tato potřeba je neméně důležitá, nežli ty předešlé. Dítěti také umožňuje pociťovat naději, k něčemu směřovat, životní perspektivy a spatřovat smysl života.

Potřeba cítění pozitivní identity.

Pro tuto potřebu je charakteristické uvědomění si svého vlastního „já“. Pro dítě to znamená uvědomění si své pozice a sociální hodnoty. Dále k tomu patří začlenění v rodině, mezi vrstevníky a v široké sociální skupině. Pokud se tato potřeba náležitě uspokojí, zformuje se zdravé vědomí vlastní identity. Pro dítě to znamená, pozitivní přijetí samo sebe a i ostatních lidí ve svém okolí.

3.3 Typické projevy deprivace u dětí

Langmeier a Matějček (1974) dělí deprivované děti dle jejich typických projevů do kategorií, které zařazují podle reakcí na své okolí:

- dětí, u nichž se objevuje uzavřenost, plachost, lhostejnost, strach a úzkostná povaha,
- deprivované děti, jejichž reakce jsou agresivní a projevují se nepřátelským a útočným jednáním,
- dle citových vztahů, které děti cítí vůči druhým osobám, rozlišují autoři děti zasažené deprivací na ty, které nemají potřebu vyžadovat kontakt s vrstevníky ani dospělou osobou a děti, které se projevují vtíravým chováním, touhou po pozornosti a navazováním povrchních vztahů s lidmi v okolí.³⁹

3.3.1 Typy deprivované osobnosti dle Matějčka

3.3.1.1 Typ relativně dobře přizpůsobený

Zde patří děti, které jsou odolnější, prostředí v dětském domovu se dobře přizpůsobují a nejeví žádné odchylky. Zvykly si na nové prostředí a podmínky, střídající péči vychovatelů i kolektivní způsob života. Vychovateli jsou označovány za nejmilejší děti domova, ale i přesto tento vztah není pevný a hluboký. Tento typ deprivovaných dětí v dětských domovech většinou převládá.

3.3.1.2 Typ sociální provokace

Zde si děti z nedostatku citové stimulace tyto podněty samy vyhledávají a to násilnou cestou. Sociálního kontaktu a získání pozornosti dospělými se domáhají provokujícím způsobem. Ve společenství dětského domova jsou děti nápadné svými výbuchy zlosti, vzdorovitostí, agresivitou a nezvladatelným

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, s. 157

chováním. Dá se říci, že když nemohou dostat pohlazení, tak tedy alespoň pohlavek. Materiální věci i vychovatele chtějí vlastnit pouze ony, což znamená, že ostatní jsou pro ně konkurencí a v kolektivu dětí jsou velmi neoblíbeni. Pokud vychovatel věnuje dítěti dostatečnou pozornost, což v dětských domovech tak úplně není možné, dítě se projevuje přátelsky a klidně.

3.3.1.3 Typ útlumový

Tyto děti reagují pasivně, s nezájmem, plaše, apaticky, s poklesem výkonu ve všech možných činnostech. Jedná se o obvyklý typ deprivované osobnosti dětských domovů. Zvláště v sociální oblasti se neprojevují aktivně. Než sociálnímu kontaktu se převážně věnují kontaktu s věcmi. U hraní, manuálních činností či učení bývají velmi neúnavné. Zde je velmi podstatné diagnosticky rozlišit, zda se nejedná o mentální retardaci na organickém podkladu.

3.3.1.4 Typ sociální hyperaktivity

Do této skupiny lze zařadit děti, které reagují zveličeným sociálním kontaktem způsobeným nedostatkem emočních podnětů v útlém dětství. Vyhledávají sociální kontakt bez zábran, ve vztazích jsou labilní, přelétavé, city jsou plytké a ke všem lidem stejně přátelské. Deprivované dítě se nezaměřuje na kvalitu, ale na kvantitu získaných sociálních impulsů. Na rozdíl od typu útlumového se projevují pasivně ve vztahu k věcem, hračkám a činnostem. Také výsledky školního prospěchu většinou bývají podprůměrné, ačkoli jeho inteligence bývá průměrná až nadprůměrná.

3.3.1.5 Typ náhradního uspokojení citových potřeb

Typ náhradního uspokojení je charakteristický zvýšenou aktivitou pro získání podnětů z jiné oblasti než sociální. Tyto potřeby uspokojují například zvýšeným zájmem o vlastní osobu, masturbací, sexuálními aktivitami,

přejídáním se, agresivním chováním, trápením zvířat, ponižováním mladších dětí, šikanováním a škodolibostí druhých.⁴⁰

3.4 Charakteristika deprivace dětí žijící v ústavním zařízení

Podmínek, které mohou vést ke vzniku deprivace je celá řada. Deprivace může vzniknout v důsledku extrémní sociální izolace, v rámci nefunkční rodiny, z vnitřních příčin, nebo jen v rámci faktu, že dítě má vysokou vnímavost vůči deprivacím vlivům. Deprivace ústavní výchovy, o které je zde pojednáváno, vzniká v důsledku nedostatku pojmového myšlení, kvůli nezdravému ulpívání na konkrétních vzorcích myšlení, z důvodu nedostatku přirozeného útlumu a také kvůli touze po lásce, která se dítěti nedostává. Dále to může být díky pocitům viny, které dítě může mít v důsledku nepřijetí rodičem. To, co se dítě učí v ústavu, životní styl, který zde vede, na který si zvykne a považuje ho za svůj vlastní, se v běžné společnosti hroutí, nefunguje, je nevhodný a lidmi odsouzený. Jedinec musí změnit svůj hodnotový žebříček, přijmout fakt, že se chová špatně a změnit kompletně všechny své návyky. To je velmi složité i pro člověka emočně zralého a vyspělého, natož pro někoho, kdo nedostal v dětství dostatek podnětů k optimálnímu citovému rozvoji.

Pokud dítě vyrůstá v ústavní výchově po dlouhou dobu, může to vést k různým osobnostním deformacím, které se objevují v následujících oblastech:

- Citová,
- intelektová,
- sociálních vztahů,
- postojů,
- hodnotového žebříčku, systému hodnot,

⁴⁰ MATEJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, s. 158.

- sebehodnocení,
- zralost v oblasti sociální a emoční.

Děti by se měly vyrovnat s absencí sociálního domácího zázemí, vzhledem k možnosti dalšího fungování ve společnosti a dalšího růstu. Běžně po dosažení zletilosti (výjimkou je, pokud děti pokračují ve studiu, např. na střední škole, vysoké škole, maximálně do 26 let), opustí ústav, na to jsou odkázány z ničeho nic samy na sebe a jediná pomoc, kterou mohou čekat, je ze strany státu (podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky). Mnoho z nich pak propadne kriminálnímu chování, stávají se z nich bezdomovci, užívají návykové látky, žijí se nepřiměřeným způsobem. Aby se tito mladí lidé zvládli osamostatnit a mohli začít vést vlastní život, pak je třeba jim nabídnout pomoc, tu mohou realizovat domy na půli cesty, které řeší to, co ústavní výchova nedořešila. Mladí lidé z dětských domovů jsou často poznamenáni dlouhodobou citovou frustrací a strádáním, neznají možnost soukromí a intimity (ta jim v rámci ústavního výchovného zařízení poskytnuta nebyla), setkávají se s anonymitou a citovým chladem. Jsou sociálně a emocionálně nezralí a jejich integrace je tím ztížena. Stejně tak klesá schopnost navazovat kvalitní a dlouhodobé mezilidské vztahy, nedokáží převzít svou roli jako rodiče. To vše je způsobeno neosobností ústavní péče. Všechna výše zmíněná negativa mají původ v psychické deprivaci, která je spojena s prostředím ústavní výchovy. Duševní potřeby dítěte, dospívajícího adolescenta a posléze mladého člověka nebyly uspokojeny, chybí zažité pocity vřelosti, lásky, citového pouta, pozitivní výchovy, stimulace. Nedostatečný počet sociálních, citových i senzorických podnětů si pak tento mladý člověk nese celý život s sebou. ⁴¹

Deprivaci vidíme nejznatelněji u dětí, které v ústavní péči pobývaly od útlého dětství, až do období dospělosti; když bylo výchovné prostředí často

⁴¹ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s. 24.

měněno; nebo když dítě po dobu svého vývoje pociťovalo ze strany dospělých jen chlad, odstup, neosobnost. Čím dříve se dítě dostalo do ústavní péče a čím déle v ní pobývalo, tím hůře se důsledky deprivace ústavní výchovy odstraňují.⁴²

Projevy deprivace ústavní výchovy se mohou nalézat na pomyslné škále od lehkých, až po velmi závažné nedostatky. Může se objevit opožděný vývoj řeči, nedostatečná slovní zásoba, problémy v komunikaci s cizími lidmi, neschopnost popsat vlastní myšlenky, přání a zážitky. Děti také nejsou schopny upevňovat své sociální a hygienické návyky, jemná motorika se nevyvíjí dostatečným tempem, schopnost přizpůsobit se je na minimu, maximální hranice intelektové úrovně klesá. Tyto děti nejsou schopny prakticky uvažovat a samostatně pracovat, protože jim nebyl umožněn v ústavním zařízení nácvik samostatné činnosti. Mohou se objevit problémy s chováním, neurotické nebo afektivní poruchy, poruchy chování, někdy není možno šestileté děti zapsat do školy, protože nejsou dostatečně zralé. Napravit výše uvedená negativa je obtížné a dlouhodobé. Těžká a dlouhodobá deprivace se do psychiky dítěte zaryje velmi hluboko a deprivace může být neodstranitelná. Poruchy v emocionální oblasti přetrvávají celoživotně.⁴³

S ohledem na snahu nápravy deprivčních poruch je nutno přistupovat k dítěti vždy individuálně. Pokud osoba s dítětem pracující dítě důkladně pozná a včas s ním začne pracovat, pak šance na úspěch rostou. Náprava by se měla zaměřovat na tyto oblasti:

- Reaktivace,
- redidaxe,
- redukace,
- resocializace.

⁴² MÜHLPACHR, P. *Vývoj ústavní péče*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 35.

⁴³ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s. 302.

Deprivace ústavní výchovou tedy odstranitelná je, ale je třeba, aby s dítětem bylo pracováno v rámci všech těchto zmíněných oblastí. Reaktivace je zaměřena na přísun nových podnětů, které mohou aktivizovat rozvoj duševních procesů u takového dítěte. Jedná se o adaptační teorii, která je realizována přísunem nových podnětů z okolí. Redidaxe napomáhá utvořit nové a účelnější návyky a způsoby chování, které mají nahradit ty původní, které nejsou vhodné, jsou vštípené ústavní výchovou, do běžného života jsou nepoužitelné. Reedukace je přestavba osobnosti dítěte v oblasti charakteru a povahy, tedy snaha změnit vztah dítěte k okolí. Tento vztah bývá velmi často narušován deprivací ústavní výchovy. Resocializace se řeší prostřednictvím socioterapie nebo rodinné terapie, je zde snaha zapojit jedince do běžného společenského života a navazovat společenské vztahy, přijímat různé společenské role, se kterými se nikdy v rámci ústavu nesešlo.

Účinná je samozřejmě také prevence, ta je ovšem v rámci deprivace ústavní výchovy někdy velmi těžko aplikovatelná.⁴⁴

3.5 Možnosti prevence a pomoci deprivovaným dětem

Současná doba poukazuje na stoupaní počtu deprivovaných dětí v rodinném zázemí. Dnes prevence míří k institucím zabývajících se nedostatečně fungujícími rodinami (např. OSPOD - odbor sociálně právní ochrany dětí, FOD – fond ohrožených dětí). Pro zkvalitnění rodinné péče přispívají podporou finanční a emocionální, zvýšením terénní sociální práce a poradenských služeb pro rodiče. Náplň práce institucí se zakládá i na zajištění ochrany dětí před nevhodným rodinným zázemím. V současné době dysfunkční rodina a rozvodovost není pro psychicky deprivované dítě nic, co by neznalo. Počet těchto dětí přibývá, zásluhou nejsou nevyhovující podmínky dětských domovů, jak se dříve často uvádělo, ale neuspokojivá péče právě ze strany rodičů. V tomto případě lze říci, že rodiče vážně ohrožují vývoj svého

⁴⁴ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s. 320.

dítěte, byť bez detailnějšího vědomí. Pedagogové, psychologové i pediatři o deprivaci mají mnoho poznatků. Ti mohou deprivaci, která dítě ohrožuje rozpoznat a dítěti pomoci. V případě nahlášení nevhodné péče na OSPOD začne silně emocionální proces, kdy je možné dítě z neprospívajícího prostředí rodiny odebrat. Prevencí, která je hodnocena v tomto případě jako nejúčinnější se pokládá osvěta rodičů a celé společnosti.⁴⁵

⁴⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 119

II.PRAKTICKÁ ČÁST

4 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÁ SONDA

4.1 Úvod

Výzkumná studie se zabývá tématem prožívání vánočních svátků dětmi z dětských domovů. Vánoce jsou zpravidla obdobím, které většina dospělé populace hodnotí jako velmi stresové, jež ale provází také radost a těšení se. Záměrem autorky je nahlédnout, jak toto období prožívají děti. Samozřejmě je jasné, že vybraní participanté nebudou prožívat stres z nákupů a vánočních příprav podobně jako dospělý rodič, či jedinec, který se snaží zajistit příjemnou vánoční atmosféru, ale ani děti se nevyhnou přivalu emocí a prožitků, které tyto svátky přinášejí.

Autorka v rámci výzkumné sondy zkoumá, jak děti v dětských domovech Vánoce prožívají, jaké jsou jejich představy ideálních Vánoc, jejich přání. Dále se autorka zabývá srovnání přání dětí s realitou, ve které žijí (respektive s tím, jak ji sami vnímají). Výzkumný vzorek je složen z deseti participantů, ve věkovém rozmezí 11 – 15 let (vývojové období pubescence), jedná se o pět chlapců a pět dívek.

4.2 Pár slov ke kvalitativním výzkumným metodám

Motivace autorky ke zpracování této práce bylo hlubší porozumění problematice prožívání Vánoc u dětí, kteří jsou z dětského domova. Tyto děti během roku v dětském domově bydlí, chodí zde do školy, na kroužky, jezdí na různé výlety v rámci aktivit zmíněného domova. Většina z vybraných participantů jsou v kontaktu s rodinou, ale v různé šíři. Některé děti vidí své rodiče jednou za týden, jiné jednou za měsíc anebo v jiném časovém intervalu.

Autorka předpokládá, že výzkumná sonda poukáže na prožitky participantů, možné změny v chování během vánočních příprav. Také jejich přání, ale i z strach a možná zklamání. Autorka předpokládá, že se u vybraných participantů může objevit strach z toho, že si je rodiče na svátky nevezmou domů a stráví svátky na dětském domově.

Důvodem, proč byl v rámci této metody zvolen kvalitativní výzkum, jsou následující výhody, které kvalitativní výzkum má oproti kvantitativnímu. Můžeme tedy říci, že charakteristika kvalitativního výzkumu je opakem charakteristiky kvantitativní analýzy. Kvalitativní výzkum je charakterizován takto:

- měkká, lehká věda,
- komplexní a široké zaměření,
- dialektické a induktivní usuzování,
- snaha o objevování smyslu řešeného problému,
- vytváření teorií a hypotéz,
- společná interpretace,
- využívání komunikačních metod,
- pozorování.

Kvalitativní výzkum může směřovat k různým teoriím: individualita, typologie, úvod do kvantitativního výzkumu, podnět pro kvantitativní výzkum.⁴⁶

Kvalitativní výzkum lze považovat za doplněk kvantitativního výzkumu, avšak nelze říci, že by mu byl podřízen, je jeho plnohodnotným partnerem. Výzkum jevů má totiž dvě části, které se vzájemně doplňují – obsah (který řeší právě kvalitativní výzkum) a jednotlivé kvantifikovatelné údaje (který je

⁴⁶ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 21.

kvantifikovaným výzkumem, jež zjišťuje četnost zjištěných obsahů). Kvalitativní výzkum dokáže to, co kvantitativní rozhodně ne – odhalí neznámé skutečnosti, které doposud nebyly zjištěny, protože kvantitativní výzkum není svými vlastnostmi schopen je charakterizovat. Za pomoci tohoto kvalitativního výzkumu, lze nalézt následující:

- existence nových významných jevů a jejich struktura,
- funkce, vlastnosti a chování nalezených jevů,
- faktory, které na ně mají vliv nebo s nimi nějakým způsobem souvisí.

Kvalitativní výzkum zachycuje jevy v jejich vývoji, dynamice, s ohledem na podmínky, za kterých vznikly. Proto je díky nim možno pochopit smysl a význam toho, kdo se jak zachoval, jaké ho k tomu vedly důvody, co je čím způsobeno. Ukazuje vzájemné interakce a jejich vývoj. Cílem je výzkumu provést adekvátní popis nalezených výsledků.⁴⁷

V rámci kvalitativního výzkumu je třeba vyhodnocovat data velmi pečlivě a za pomoci oficiálních postupů a metod. Jednou z metod, která se často využívá, je otevřené kódování. V rámci analýzy získaných dat se badatel (výzkumník) snaží analyzovaný text rozdělit na dílčí jednotky, kterými může být slovo, sousloví, věta, odstavec. Ke každé jednotce, která byla zvolená, je třeba přiřadit kód, neboli jméno, označení. Jedná se o proces konceptualizace, kdy se jednotkám přiřazují jména, která následně charakterizují vnitřní souvislosti. Otevřené kódování má tedy schopnost odhalit nejen kategorie, ale také vlastnosti a dimenze těchto kategorií.⁴⁸

4.3 Etické aspekty výzkumné sondy

V rámci každého výzkumu je zapotřebí dbát na etiku a etické otázky, protože některý výzkum se může dotýkat citlivých otázek, nebo tématu, které

⁴⁷ NOVÝ, Ivan; SURYNEK, Alois. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 256.

⁴⁸ GULOVÁ, Lenka; ŠÍP, Radim. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 50.

je pro nějakým způsobem nepříjemné. Výzkumníci nemohou sledovat jen své vlastní zájmy a snahu získat co nejvíce odpovědí a vypracovat kvalitní výzkum, ale musí dbát i na osoby, které se výzkumu účastní. Zájem výzkumníka nemůže být kladen nad zájem osob. Proto byl zpracován etický rámec výzkumu, který vyplývá z „*Norimberského kodexu, Helsinské deklarace, Úmluvy o lidských právech a biomedicině Rady Evropy, Belmontské zprávy*“ a mnoha dalších. Je třeba pracovat s etickými principy a dbát na úctu k jednotlivci, na spravedlnost, zachování důstojnosti člověka, prospěšnost a další. Ač je velmi obtížné vymezit jasné a pevné hranice, je to nezbytné.⁴⁹

Etický přístup je ve společenskovědním výzkumu dlouhodobou záležitostí, vyvíjel se postupem času jako systém nepsaných pravidel a zvyklostí. Kvalita výzkumu vyplývá z formálně sdílených pravidel a ta jsou podporována Evropskou unií. Je třeba vždy pracovat s respektem k etickým zásadám, což znamená vysokou míru zodpovědnosti, práci s úctou a respektem k odlišnostem, cizím názorům apod.

V rámci výzkumu je použito nahrávání pomocí diktafonu, které je ošetřeno informovaným souhlasem, který byl autorkou podepsán a předán vedení dětského domova. Informovaný souhlas bude součástí příloh (příloha 1). Nahrávky byly po přepsání smazány. Jména participantů jsou z důvodu zachování anonymity změněna.

4.4 Validita a reliabilita výzkumné sondy

V rámci zvýšení validity a reliability výzkumné sondy autorka použila triangulaci metod (kresbu, focusgroup, polostrukturovaný rozhovor). Dále k metodě otevřeného kódování přizvala autorka dalšího nezávislého výzkumníka, s motivací poskytnout korekci možného skreslení dat. Tabulky

⁴⁹ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 97.

a schéma (obrázek 11), vztahující se k otevřenému kódování jsou v samotné kapitole 4.10.2.

4.5 Cíle výzkumné sondy

Neboť je nezřídka obtížné zpracovat kvalitní výzkum, který přináší zajímavé nové poznatky a napomůže naplnění cílů některého z odborných vědeckých dotazů, držela se autorka tzv. metody SMART, která napomáhá optimálnímu zpracování cílů výzkumu a dodržení správných postupů. Cíl musí být:

S – specifikovaný,

M – měřitelný,

A – akceptovatelný, ambiciózní, aktuální,

R – reálný,

T – termínovaný.⁵⁰

S ohledem na data uvedená v úvodu této práce, lze **hlavní cíl** charakterizovat následovně: „zjistit, jak děti z dětských domovů prožívají Vánoce“.

Protože je hlavní cíl velmi široký, je třeba jej naplnit za pomoci jednotlivých kroků, které budou mít podobu následujících **dílčích cílů**.

- Uvést, jaká je představa ideálních Vánoc dětí z dětského domova.
- Zjistit, zda se v představě ideálních Vánoc, či vánočního přání objevuje vlastní rodina.
- Charakterizovat, jakou podobu má rodina v představivosti dětí o Vánocích.
- Popsat, jak se děti během Vánoc chovají.

⁵⁰ KAŇÁKOVÁ, Eva. *Jak efektivně vést porady*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 128.

- Zjistit, jaké jsou jejich vysněné dárky.

Tyto cíle budou naplněny za pomoci kvalitativního výzkumu, který bude proveden dle metodiky, která bude popsána v kapitole 4.10.

4.6 Výzkumné otázky

K naplnění cílů a k realizaci výzkumu je třeba nejdříve stanovit výzkumné otázky. S těmi je možno pracovat různorodě, avšak před zahájením výzkumu musí být tyto otázky pevně stanovené. Vhodné je opět položit otázku hlavní a otázky dílčí. Všechny tyto otázky musí být propojeny celým výzkumným šetřením.

4.6.1 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka je stanovena následovně. Jaká je představa **ideálních** Vánoc ve fantazii dětí z dětských domovů?

4.6.2 Dílčí výzkumné otázky

Dílčí výzkumné otázky jsou následující:

- Jak děti prožívají předvánoční a vánoční čas v dětském domově?
- Co se dětem na Vánocích v dětském domově ne/líbí?
- Na co se děti těší?
- Čeho se děti bojí?
- Jak si děti představují, že budou vypadat Vánoce, až budou dospělé?
- Jaké je tajné přání dětí, které je splnitelné?

Následně je důležité zjistit také to, jak děti Vánoce skutečně prožily. Proto je vhodné zpracovat výzkum provázaně, v souladu s jinými metodami, popř. zopakovat jednu metodu zkoumání. V tomto případě se jedná o rozhovory, které byly provedeny před Vánoci a následně po Vánocích. S tím souvisí

stanovení druhé části výzkumných otázek, které budou položeny v rámci druhého rozhovoru.

- Jak skutečně děti prožily Vánoce?
- Jaká přání se jim splnila?
- Co je zklamalo?
- Jaké tradice znají a realizují?
- Jaký význam mají Vánoce a Štědrý den?
- Je něco, co by děti chtěly změnit na uplynulých Vánocích?

Otázky je nutno formulovat a pokládat tak, aby byly pro děti daného věku a charakteristiky snadno pochopitelné a byly schopny na ně odpovědět.

Odpovědi na výše zmíněné otázky budou formulovány za pomoci těchto metod:

- obsahová analýza,
- kvalitativní rozhovor,
- analýza dokumentů a jiných výzkumů,
- vlastní dedukce a osobní zkušenosti autorky
- komparace jednotlivých odpovědí v rámci rozhovoru.

Již nyní je vidět, že celý výzkum bude složitou a rozsáhlou záležitostí, ke které je třeba přistupovat velmi zodpovědně.

4.7 Popis výzkumného vzorku

V rámci výzkumu byla stanovena cílová skupina, kterou autorka oslovila za pomoci níže uvedených metod. Tuto cílovou skupinu bylo nutno zvolit s ohledem na stanovené cíle a výzkumné otázky. V tomto případě bylo zvoleno 10 dětí. Participantů byli zvoleni formou záměrného výběru. Výběr je

reprezentativní vzhledem ke zkoumané problematice, nikoli vzhledem k celé populaci.

V rámci výběru participantů byla stanovena určitá kritéria. Jednalo se zejména o věk. Vzhledem k zaměření studie byli vybráni pubescenti ve věku 11-16 let (starší školní věk). Ve vztahu k tématu a povaze studie bylo důležité, aby participantů disponovali určitou schopností vést rozhovor, pojmenovat své pocity, prožitky.

Výchozí sociální prostředí participantů: skupinu tvoří pouze děti z vybraného dětského domova. V rámci eliminace možných potíží během realizace výzkumné sondy bylo stanoveno, že děti nesmějí disponovat vadou, či poruchou, která by jim bránila účastnit se výzkumného šetření, za použití daných výzkumných metod (tj. kresba, rozhovor). Mezi tyto vady patří zejména postižení smyslových aparátů, mentální retardace, či jiné vývojové poruchy.

4.8 Výzkumné nástroje

V rámci výzkumné studie je využita tzv. triangulace výzkumných metod, mezi něž patří:

- polostrukturovaný rozhovor,
- focusgroup,
- kresba.

4.8.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jednou z metod, která byla v této práci použita, je osobní dotazování. Osobní styk se zakládá na přímé komunikaci. Tazatel a dotazovaný jsou v osobním kontaktu, v rámci kterého existuje přímá zpětná vazba. Vhodnou metodou právě pro tento průzkum je polostrukturovaný (polostandardizovaný) rozhovor, který spočívá v tom, že jsou stanoveny předem otázky, které budou

kladeny, cíle, které je třeba naplnit, ale pořadí otázek je volné, je možno pokládat doplňující otázky, přizpůsobovat další vývoj odpovědím.⁵¹

Polostrukturované dotazování má celou řadu výhod, které byly využity právě v tomto výzkumu. Jednou z nich bylo to, že jsem mohla vystupovat jako neformální autorita, která má schopnost řídit tým a formovat míru týmové spolupráce mezi jednotlivými subjekty.⁵²

Strukturovaný rozhovor by v rámci této práce nebyl vhodný, protože děti mohou často odpovídat vyhýbavě, nevědět, jak mají odpovědět a je třeba klást jim doplňující otázky. Pokud by naopak byla použita metoda nestrukturovaného rozhovoru, nemusely by být zodpovězeny výzkumné otázky a naplněn cíl práce, což by bylo silně kontraproduktivní. Otázky byly zvoleny autorkou, po konzultaci s pracovníci dětského domova, s ohledem na téma výzkumu a výzkumný vzorek.

4.8.2 Focusgroup

Focusgroup je metoda skupinového rozhovoru, která má dvě významné výhody – rychlost a nízké náklady.⁵³ Z toho důvodu byla zvolena za jednu z metod pro tuto výzkumnou sondu. Ve skupině dětí je ale nutno brát v úvahu fakt, že se mohou před svými vrstevníky stydět říct svůj skutečný názor, otevřít se a to kvůli strachu z posměchu. V této skupině může být dalším mínusem to, že se budou děti mezi sebou vzájemně „pošťuchovat“, provokovat, skákat si do řeči apod.

Metodu je vhodné využít jen v případě, kdy se řeší určité vyhraněné téma.⁵⁴ To je v této práci splněno, zaměření je konkrétní a specifické, není

⁵¹ KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 142.

⁵² EVANGELU, Jaroslava Ester. *Diagnostické metody v personalistice*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 108.

⁵³ KOTLER, Philip a kol. *Moderní marketing*. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 415.

⁵⁴ MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 301.

možno zde nalézt další odchylky od tématu. Skupina je malá, což je také vhodné. Úkolem autorky bylo skupinu vést, naslouchat odpovědím, ptát se na doplňující otázky, ale nepodsouvat odpovědi, nebo formulovat závěry.

Autorka předpokládala, že by diskuze s dětmi neměla trvat déle než 90 minut. Tato metoda proběhla ve dvou provedeních, před Vánoci a po Vánocích. Z diskuzí byly pořízeny záznamy. V tomto případě rozhovory s dětmi proběhly samozřejmě v místě, kde děti žijí, tedy v dětském domově, ve společenské místnosti.

4.8.3 Kresba

V rámci výzkumné sondy byl participantům stanoven úkol v podobě kresby vánočního přání. Participantů kresbu zpracovávali jednotlivě, za účasti autorky výzkumu, následně byl proveden rozhovor o kresbě a tématu kresby. Téma kresby zvolila autorka s ohledem na téma výzkumu, výzkumné otázky a cíle.

Po seznámení participantů s autorkou výzkumu, s cílem práce, byli participantů jednotlivě vyzváni k vypracování kresby. Instrukce zněla: ať nakreslí, co by si přáli, aby se jim na Vánoce vyplnilo. Doplněno to bylo zadáním, že nemusí jít o hmotné dárky, ale o jakékoliv jejich přání. Čas nebyl jasně vymezen, autorka nechala participantům prostor, aby nebyli nijak limitováni, či stresováni.

U kresby hovoříme o tzv. projektivní technice, která napomáhá odhalení nevědomých motivů, postojů nebo představ. Za pomoci kreslení obrázku na sebe malíř vyradí pocity, které by verbálně nedokázal vyjádřit, nebo by se bál nahlas vyslovit.⁵⁵ Z tohoto důvodu je velmi důležité použití této metody. Děti mají skryté pocity, o kterých často neví, pokud jsou dotazovány přímo, odpoví vyhýbavě, nebo vůbec. Kresba pomůže odhalit jejich nitro.

⁵⁵ KARLÍČEK, Miroslav a kol. *Základy marketingu*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 88.

Kresba dětí nebo dospívajících (ne dospělých osob) je opět něčím odlišná, dokáže zachytit citlivý dětský pohled, který je odlišný od pocitu dospělého, protože dětský hodnotový žebříček je postavený na jiných principech, než žebříček dospělých.⁵⁶ Z výše uvedených důvodů byla kresba zvolena jako jeden ze způsobů zkoumání daného problému.

4.9 Před porozumění problematice

Samozřejmě již nyní je možno konstatovat, že děti z dětských domovů prožívají Vánoce pravděpodobně jinak, než děti z funkčních rodin, protože nežijí v běžné rodině. Existuje celá řada nástrojů, možností a projektů, díky kterým mají děti z domova možnost prožít Vánoce co možná nejvíce tradičně. Pokud je to možné, děti si na vánoční svátky berou domů jejich rodiče (nebo jiní blízcí příbuzní), aby prožili všichni společně alespoň několik hezkých dnů. Mnoho dětí tuto možnost nemá, proto celé Vánoce stráví v domově.

Autorka předpokládá, že se participanti během vánočních svátků a příprav, které tráví na dětském domově, budou projevovat jako smutnější, protože budou očekávat rozhodnutí, zdali na Vánoce budou moci jít domů nebo zůstanou v dětském domově. Rozhodnutí spočívá (dle pravidel DD) na jejich rodičích a tak to může být následně spojeno se zklamáním.

Nositelem informací, které je klíčové získat, jsou tyto subjekty:

- dětí z dětských domovů,
- odborné názory,
- směrnice fungování dětského domova o Vánocích.

Zpracování tohoto výzkumu je důležité v tom, že nejde jen o zhodnocení teoretických názorů a zdrojů, ale především o převedení získaných

⁵⁶ CHARVÁT, Miroslav a kol. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku: VIII*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, s. 78.

teoretických informací do praxe a aplikace metod do určitého prostředí, kterým bude dětský domov a jeho klienti.

Pro tuto práci byly stanoveny také otázky autorky. Ty mají za úkol ověřit souvislosti, předpokládané výsledky a popřít nebo potvrdit mýty. Pomáhají zkoumat možné a nemožné a jsou užitečné při optimalizaci informačních údajů.⁵⁷

Otázky autorky, které byly stanoveny pro toto šetření, jsou tyto:

OT1: Alespoň polovině oslovených dětí se líbí Vánoce, které jim pořádají „tety“ v dětském domově.

OT2: Většina dětí se těší na hmotné dárky, které na Vánoce dostanou.

OT3: Žádné z dětí nepociťuje žádný strach v souvislosti s Vánoci.

OT4: Všechny děti budou chtít v budoucnu, jako dospělí lidé s vlastními dětmi, připravit svým dětem klasické Vánoce s příjemnou atmosférou a s vánočními zvyky.

OT5: Dívky prožívají, ve srovnání s chlapci, Vánoce intenzivněji, nemají tendenci kritizovat Vánoční přípravy, naopak se jich účastní s radostí.

OT6: Pro většinu dětí je hlavním významem Vánoc čas strávený s rodinou.

OT7: Nadpoloviční většina dětí zná a realizuje alespoň 3 vánoční tradice a zvyky.

Tyto otázky byly stanoveny s ohledem na hlavní cíl práce, na dílčí cíle práce a také na výzkumné otázky. Mají napomoci naplnit cíl a smysl práce.

⁵⁷KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 75.

4.10 Analýza výzkumných dat

Autorka na počátku byl proveden s participanty rozhovor, jehož cílem bylo seznámení se cílem a plánovaným procesem výzkumu.

Nejprve autorka uvádí kresbu, která byla zpracována s jednotlivými participanty na téma zmíněného vánočního přání. Tu autorka doplnila, dvěma rozhovory. První s participantem, co kresbu vytvářel a následně s jeho „tetou“ z oddělení, na které participant patřil. Jednotlivé analýzy kresby jsou v kapitole 4.10.1.

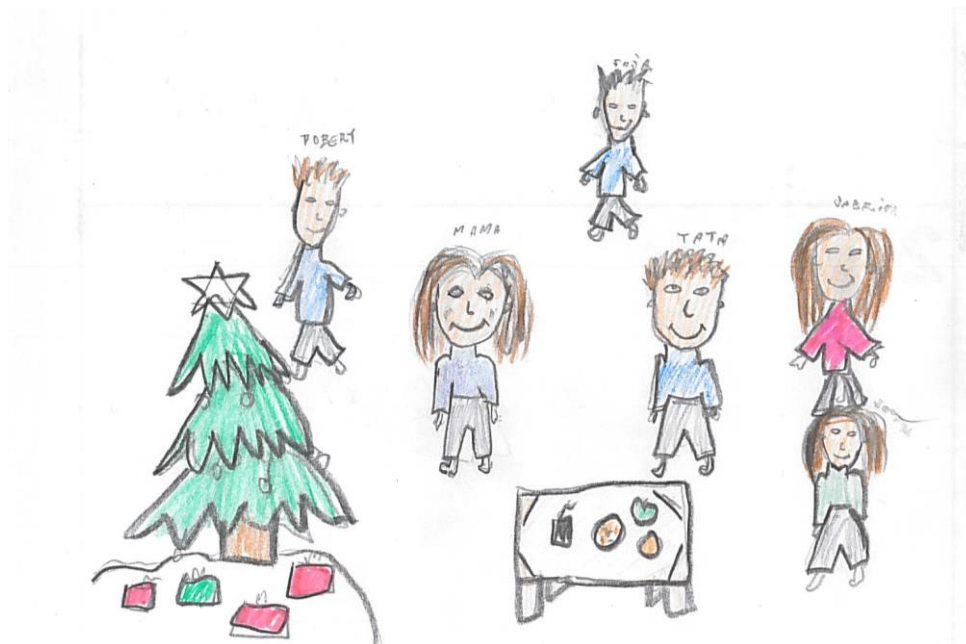
Následuje realizovaná metoda focusgroup, se všemi vybranými participanty, jejíž tématem byly níže uvedené otázky (v podkapitole focusgroup). Focusgroup byla doplněna polostrukturovaným rozhovorem. Tato metoda byla realizována dvakrát, autorka ji rozdělena na předvánoční a povánoční rozhovory. Ty byly nahrány a následně analyzovány metodou otevřeného kódování.

Analýza otevřeného kódování byla zpracována následně. Popsána je v kapitole 4.10.2.

Rozhovory jsou umístěné v příloze této práce (příloha č. 2a příloha č. 3). Kresby participantů jsou přiloženy před jednotlivé analýzy kreseb.

4.10.1 Kresba

4.10.1.1 Silva – 12 let

Obrázek 1 Silva (12let)

Dívka (dále ZO) se po kontaktu se mnou a vysvětlením, co má dělat nervózně usadila, vzala do ruky tužku a začala kreslit. Tahy byly velice jemné, namalovala obličej, ihned ho vygumovala, pak dokreslila nohy, a horní část těla. Postava byla velice malá, v dolní části papíru. Postava byla ženského pohlaví. Poté nakreslila druhou osobu, na dolní straně obrázku, zase první obličej, pak nohy a zbylou část těla. Nedbala na details, jako jsou řasy, obočí, články prstů vynechala. Opět nakreslila ženu (či dívku). Poté následovala další postava, opět žena, kterou umístila na druhou polovinu papíru, opět nedbala na details, kromě tváří. Další část kresby byl chlapec, nejdříve vyobrazila obličej, pak nohy a nakonec zbylou část těla. Následuje kresba stolu, která je umístěna vprostřed dolní části papíru. Dále kreslí na povrchu stolu jídlo, nelze ho blíže specifikovat. Po stole a jídle zakresluje ZO strom, z něj následně vytvoří vánoční stromek s hvězdou na špičce. Pod stromkem nakreslila 4 dárky, zajímavé je, že dárky nejsou ve stejném počtu jako zakreslené postavy. Strom,

dárky, ani postavy nejsou vybarveny. Následovaly další dvě postavy, opět chlapeci, stejný styl kreslení, opět gumovala. První chlapecká postava se nachází v levé části papíru, umístěna je více nahoře, nežli ostatní, nesplývá tedy představa rovného povrchu. Poslední postava je opět chlapec, ZO zakreslila obličej, opětovně ho vygumovala, zakreslila ho znovu, bez detailů, lehce jako u ostatních osob nakreslila oči, uši, nos, ústa. Po zakreslení osob začala vybarvovat, prvně vzala oranžovou pastelku a vybarvila obličej, všem stejně, pak vzala černou pastelku a všechny postavy, stromek, stůl a dárky touto pastelkou obtáhla. Následně obtáhla i detaily obličej, pusy, nos, uši, ústa. Poté vzala hnědou pastelku a všem postavám vybarvila vlasy, barva vlasů byla u všech stejná. Pak vybarvila oblečení, barvy začala střídat, následně na to stůl a věci na něm, poslední stromek a nakonec dárky. Použila všechny barvy, které měla k dispozici.

ZO vypověděla, že nakreslila přání, které následně popsala. Vyobrazila své rodiče se svými sourozenci u vánočního stolu a stromku. Její velké přání je, aby mohla jít na Vánoce k rodičům, spolu se svými sourozenci domů a mohla s nimi Vánoce slavit. Popsala, že rodiče má ráda, otce raději, ale matku také, dále že má nejbližší vztah se svou sestrou, dvojčetem, že se jí může s čímkoliv svěřit. Ostatní sourozence má také ráda. Nedala najevo žádný odpor k postavě na obrázku.

Následně na to jsem mohla hovořit s její „tetou“, tedy vychovatelkou místního DD, která popsala dívku jako klidnou, hodnou, smířenou s tím, že bydlí na DD a že tam Vánoce stráví. Na svátky se vždy těší, neprojevuje během Vánoc změny chování, ani prožívání. Nebývá úzkostná, ani smutná, je spokojená s bydlením na DD, vnímá ho jako svůj domov. Rodiče ji často nenavštěvují, matka maximálně 4x do roka, otec občas. Matka se nejeví jako péče schopná. Z rodiny byla odebrána před 5 lety, ze sociálních důvodů, rodiče nebyli schopni vykonávat péči o své děti. Letos jí bylo přislíbeno, že by mohla jít na Vánoce k rodičům. Délka kresby: 20 minut

4.10.1.2 Saskie – 12 let

Obrázek 2 Saskie (12let)

S dívkou (ZO) jsem se pozdravila, vysvětlila jí pokyny, aby věděla, co má za úkol, zeptala se jí, zdali pokynům rozumí. ZO se usadila, chvíli přemýšlela a začala kreslit. Po prvním, jemných tazích gumovala, pak zakreslila část předmětu, který opět vygumovala. Chvíli se zamyslela, pak začala opět kreslit. Nakreslila vánoční strom s hvězdou na špici. Opak opět gumovala. Hvězda na stromku byla velká. Dívka po celou dobu byla shrbená, seděla křečovitě, projevovala nervozitu. Další vyobrazí postavu, ženu (či dívku), následně zakreslí další postavu. Postavy popisuje. Druhá postava je muž, následuje třetí postava. Pak nakreslila stůl mezi vánoční stromek a první postavu. Pokračuje čtvrtou postavou. Všechny postavy má v jedné rovné linii. Pak kreslí pátou postavu, čtvrtá i pátá postava jsou muži. Pak se vrátí k vánočnímu stromku a kreslí dárky pod ním. Pak vezme černou pastelku a vybarvuje vlasy všem postavám, pak oranžovou barvou vybarvuje obličej a ruce. Následně vezme žlutou fixu a vybarví vánoční hvězdu na stromku. Pokračuje hnědou fixou a vybarví stůl. Následně modrou barvou vybarví kalhoty. Začíná barvy střídat,

různě používá nejen pastelky, ale i fixy. Postupně vybarví všechny postavy, udržuje pořadí, v jakém je nakreslila a pokračují v této linii. Nezapomíná na detaily, dává si na kresbě záležet. Jako poslední vybarví vánoční stromek, prvně ho obtáhne propisovací tužkou, pak stříbrnou pastelkou ho vybarví. Dbá na detaily. Poté kreslí podlahu, či plochu, trávu? Nespecifikovala to, barva, kterou použila, byla modrá. Poslední kreslí hvězdy na obloze, modrou pastelkou, pak měsíc, pak zase hvězdy. Pak vezme znovu propisovací tužku, vrátí se k detailům vánočního stromu, obrázek dokončuje.

ZO je sestrou, dvojčetem předchozí dívky. Vypověděla, že nakreslila svou rodinu na Vánoce. Sdělila, že by si moc přála být na Vánoce s rodiči a sourozenci, aby mohli spolu být u Vánočního stromku, u jednoho stolu. Byla nervóznější, neudržovala oční kontakt, vyhýbala se bližšímu kontaktu, byla hodně uzavřená.

Po následném rozhovoru s její „tetou“ z místního DD jsem dostala popis dívčiny osobnosti. V předvánočním čase se neprojevují u ZO změny chování, smutek, lítost, či jiné změny. Jeví se jako citlivější, uzavřenější, zakrývá své emoce a pocity, není sdílná. Je více problémová. Stydí se za svou matku, která je závislá, žebrá po místním městě a okolí. Když své děti matka přijde navštívit, není plně bdělá, neumí se o své děti postarat. Matka má celkem sedm dětí. Otec dětí je Rom, ale o děti projevuje zájem více, nežli matka. Má jinou přítelkyni, se kterou má děti. Dívka může spolu se svou sestrou navštěvovat tetu, u které mají slíbené prázdniny, z čeho se teď těší.

Délka kresby: 25 minut

4.10.1.3 Alena – 14 let

Obrázek 3 Alena (14let)

Dívka (ZO) se klidně usadila, vyslechla instrukce, doptala se, jak má obrázek zpracovat. Ujistila jsem se, že rozumí instrukcím a dívka se zapremýšlela a následně začala kreslit. Jako první vzala do ruky tužku. Tahy tužkou byly velice jemné, téměř ihned ale část obrázku vygumovala, zamyslela, udělala další jemné tahy tužkou, které ale opět vygumovala. Pokračovala, že napsala „Letět do Anglie“ a začala znovu lehkými tahy kreslit tužkou. Opět gumovala. Pak vzala modrou pastelku a obtáhla nápis, který předtím napsala. Pak vzala do ruky černý fix, kterým začala kreslit. Zakreslila letadlo. Kresba dívky byla poměrně krátká. Dívka mi pak v následném rozhovoru sdělila, že její přání by bylo letět letadlem do Anglie. Tam už čtyři roky žije její sestra, se kterou by se ráda viděla. Anglicky se ale neučí, ani o tom nepřemýšlí, spoléhá na možnost překladače.

Po rozhovoru s její tetou na DD jsem se dozvěděla, že ZO je z romské rodiny. Vztahy v rodině jsou komplikované, otec se o dívku nezajímá, nejeví o ní zájem. Sama ZO ho hodnotí jako velice přísného. V nynější době jezdí k sestře matky, kde rodiče bydlí. Matka ZO přestala fungovat, zemřel jí syn a nedokázala se z toho vzpamatovat, velmi se trápí, zapomíná. ZO vyrůstala v kojeneckém ústavu, bez rodičů. V nynější době jezdí k sestře, kde se setkává s rodiči. Sestra, o které mluvila, v souvislosti s Anglií, je již dle slov tety z DD v ČR, Anglie je tedy přání dívky. Na Vánoce jezdí za rodiči k sestře, loni ale nemohla být s nimi, tak doufá, že letos bude moci jet, ale není si tím jistá. Na Vánoce se velmi těší. Zmiňuje, že se těší na dárky, na atmosféru, na to, jak se upraví, učeše. Na místním domově je již 9 let. Loni, když nešla na Vánoce domů, smutek neprojevila navenek. Projevovala svou lítost, smutek tak, že ostatní provokovala, vyvolávala konflikty a strhávala na sebe pozornost.

Délka kresby: 10 minut

4.10.1.4 Denisa – 11 let

Obrázek 4 Denisa (11let)

ZO jsem seznámila se svým záměrem a instrukcemi, ověřila jsem si, zdali jim porozuměla a nechala ji pracovat, tedy kreslit. V první řadě vzala do ruky tužku a pravítko, nakreslila rovnou čáru, kterou ale ihned vygumovala. Poté pravítko odložila a začala kreslit pouze tužkou. Tahy byly jemné, kreslila lehce. Po náčrtu tužkou, začala obrázek obkreslovat fixami, následně doplnila modrou pastelkou. Poté udělala další náčrtek tužkou, který ihned vygumovala, pak udělala další, znovu ho vygumovala. Poté zakreslila tužkou nápis „snowbort“, který pak tužkou obtáhla (na grafit?), poté nápis začala obtahovat fixami. Nejdříve modrou, pak zelenou, písmena střídavě vybarvila. Následně vzala hnědou fixu a dopsala „chtěla bych jet“, opět to začala obtahovat fixami, nejdříve ve stylu grafitu, poté nápis začala vybarvovat růžovou fixou, pouze ale dolní část, který pak doplnila světlejší růžovou fixou. Poté nad obrázek, do vrchní části papíru začala opět psát hnědou fixou, následně nápis obtáhla žlutou fixou, kterou vyměnila za růžovou a pokračovala v obtahování, tu pak

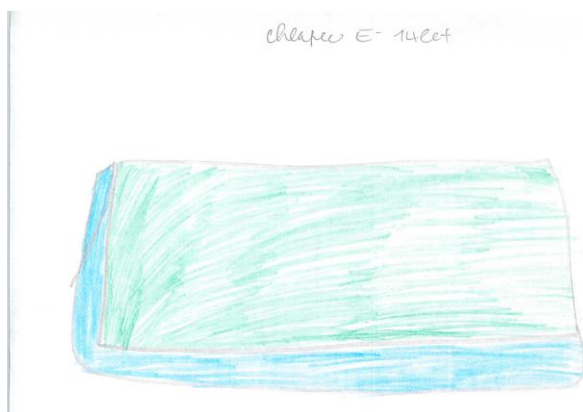
vyměnila za fixu zelenou. Pokračovala ve „vylepšování nápisu“, zapojila různé barvy, dbala na detaily. Poté zakreslila útvar, vypadalo to jako hrob, k tomu dopsala nápis, asi jméno, nakreslila na něj svíčky, květiny, svícny. Doplnila nápisem „hrob“. Začala ho poté lehce vybarvovat, pak nápis „hrob“ obtáhla růžovou fixou, doplnila o nápis „čekám“, poté vzala modrou fixu a začala obtahovat dolní část nápisu. Nápis opět detailně obtahovala, měnila barvy. U psaní a vybarvování, obtahování slov, si slova nahlas opakovala. Poté vzala světle modrou a pod obrázek dokreslila sněh, čímž kresbu dokončila.

ZO vypověděla, že by si přála snowboard a také má velké přání a to dát květiny na hrob Michaela Jacksona, kterého má moc ráda. Dále sdělila, že se na Vánoce moc těší, líbí se jí předvánoční čas, baví jí zdobení DD, chystání besídky, pečení perníčku, zdobení.

ZO přišla na DD před 5 lety, jedná se o romskou dívku. Důvodem příchodu na DD byly špatné sociální podmínky v rodině, znevýhodněné prostředí. S rodiči je v kontaktu, ale málo, otec se za ní byl jednou podívat za letošní rok. Na Vánoce by měla jít domů. Během předvánočního času a příprav neprojevuje změny chování, úzkosti, či strach. Před Vánocemi se ale netěšila domů, bydlela u problémového otce, který je bil, pálil cigaretami apod. Nyní má ze strany otce slíbeno, že si o svátcích doma může „dělat co chce“. ZO je v nynější době problémovější (ale nemá to souvislost s Vánočními svátky), má problém s autoritou, začala kouřit, je vzdorovitá, neumí vyhodnotit situaci, přiznat chybu v danou chvíli.

Délka kresby: 30 minut

4.10.1.5 Evžen – 14 let

Obrázek 5 Evžen (14let)

Chlapce jsem seznámila s mou osobou, důvodem, proč jsem přišla a následně s pokyny, zeptala jsem se ho, zdali instrukcím rozumí. Po srozumění instrukcím se dal do kreslení. Prvně vzal do ruky černou pastelku a začal kreslit. Pokračoval s modrou pastelkou, kterou vybarvil předmět, dobarvil ho zelenou pastelkou. Po vybarvení předmětu řekl, že má hotovo.

Po následném rozhovoru sdělil, že by si k Vánocům přál nafukovací matraci, že jeho velkým koníčkem je odpočívání. Matraci by využil také na různé letní tábory, stanování. Dalším jeho přáním, které zmínil je ovčí deka. Letos na Vánoce by měl jít po 6 letech domů, na co se těší a doufá, že se mu to také vyplní.

ZO je bratr předchozí dívky, mají společnou matku, ale jiného otce. Vztahy s rodiči jsou komplikované, chodí k nevlastnímu otci a matce velmi málo, matka o něj nejeví žádný velký zájem. Chlapec je spokojený, umí přijmout okolnosti, to, že s rodiči není, i když by s nimi mohl být. V této době se, ale velmi těší, že na Vánoce půjde domů za rodiči. Je velmi klidný, má rád šňůrkování se šňůrkami od bot, když byl malý, tak si se šňůrkami povídal. Má rád lidi a děti, ale není průbojný, neumí jít do konfliktu, raději ustoupí. Je lehce unavitelný, rád odpočívá, nemá rád fyzicky náročné aktivity. Během

předvánočního času a Vánoc se jeho chování nemění, těší se na vše, zapojuje se do příprav a bere okolnosti, tak jak přijdou. Délka kresby:5 minut.

4.10.1.6 Jana – 15 let

Obrázek 6 Jana (15let)

Opět jsem dívce vysvětlila můj záměr a instrukce, přesvědčila jsem se, že jim porozuměla a dívka se mohla následně pustit do kreslení. Prvotně namítala, že si k Vánocům nic nepřeje, zkusila jsem jí přimět k přemýšlení. Chvilí přemýšlela, pak začala kreslit. Prvně si vybrala hnědou fixu a začala kreslit útvar podobný stromu, poté žlutou fixou zakreslila slunce, pak zelenou fixou dokreslila na stromě listy, útvar se podobá palmě. Tahy fixou jsem rychlé, dívka je zbrklá, nervózní, snaží se pracovat velmi rychle. K palmě dokreslila ještě další dvě, pak vzala oranžovou fixou a dokreslila palmám plody, poté vzala modrou fixu a zakreslila mraky, poté žlutou písek a fialovou fixou lehátko. Poté mi oznámila, že je s kresbou hotová.

Poté mi sdělila, že by si přála jet na dovolenou k moři. Na Vánoce se těší, zapojuje se do vánočních příprav, je ochotná pomoci, těší se z toho, zapojila se i do Vánoční besídky na DD.

Dle „tety“, která má dívku na starost, je dívka „pořádku milná“, komunikativní, aktivně se zapojuje do příprav i besídky. Zpočátku, když přišla, byla problematická, utíkala, nyní se zlepšila. Občas se nechá někým „stáhnout“, ale nakonec ustoupí a nedělá si problémy. Na DD přišla před rokem, důvodem bylo, že je matka nezvládala, otec byl ve vazbě. Matka střídala partnery. Otce jinak zná, ale nestýká se s ním, ani ho nevyhledává. Je druhé dítě v pořadí. Matka je s ní, i se zbylými sourozenci, v telefonickém i osobním kontaktu, bere si je domů na prázdniny i na Vánoce, letos má podanou žádost. Dívka jezdí domů ráda, na DD je raději, Vánoce by si chtěla zažít na DD. Na svátky se těší, již má nakoupené dárky. Během předvánočního a vánočního období se neprojevuje změnami chování, aktivně se zapojuje, pomáhá, myslí na ostatní.

Délka kresby: 15 minut

4.10.1.7 Dušan – 15 let

Obrázek 7 Dušan (15let)

Chlapci jsem vysvětlila můj záměr a instrukce, zeptala se ho, zda mi rozumí a ví, co má dělat. Oponoval, že má vše a neví, co by si mohl více přát, co by mohl nakreslit. Znovu se zapřemýšlel, zakroutil hlavou, řekl, že neví, pak ale začal rychlými pohyby kreslit. Opět se zamyslel a pokračoval. Ke kresbě použil pouze tužku, tahy byly rychlé, méně promyšlené, chyběly detaily. Obrázek brzy dokončil s tím, že už je hotový.

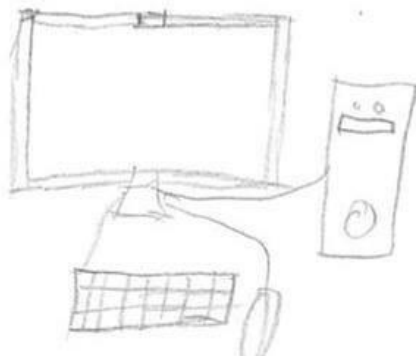
Při rozhovoru mi sdělil, že by si přál jet do Prahy. Celkově na mě působí neochotně, nespokojeně. Na DD se mu nelíbí, chtěl by pryč, chtěl by domů, na DD nemá svůj klid. Není příliš sdílný a je hodně opatrný při sdělování informací.

Na DD je dle sdělení jeho „tety“ 9 měsíců, umístěn byl soudem. Důvodem byly problémy ve škole a trestná činnosti nižšího řádu (krádeže). S rodiči je v pravidelném kontaktu, respektive s matkou a prarodičem – dědečkem. S otcem v kontaktu není, ten je ve vězení, nemluví o něm. Má bratra, který

s otcem vychází dobře. Za matkou jezdí jednou za čtrnáct dní. Pobyt na DD se mu nelíbí. V období Vánoc bývá depresivnější, uvědomuje si, že je na DD, že doma jsou všichni spolu a prožívají vánoční atmosféru. Jinak je hodnocen jako klidnější, pokornější, hodnější, uvědomuje si věci kolem sebe. O věcech, okolnostech umí přemýšlet.

Délka kresby: 5 minut

4.10.1.8 Pavel – 15 let

Obrázek 8 Pavel (15let)

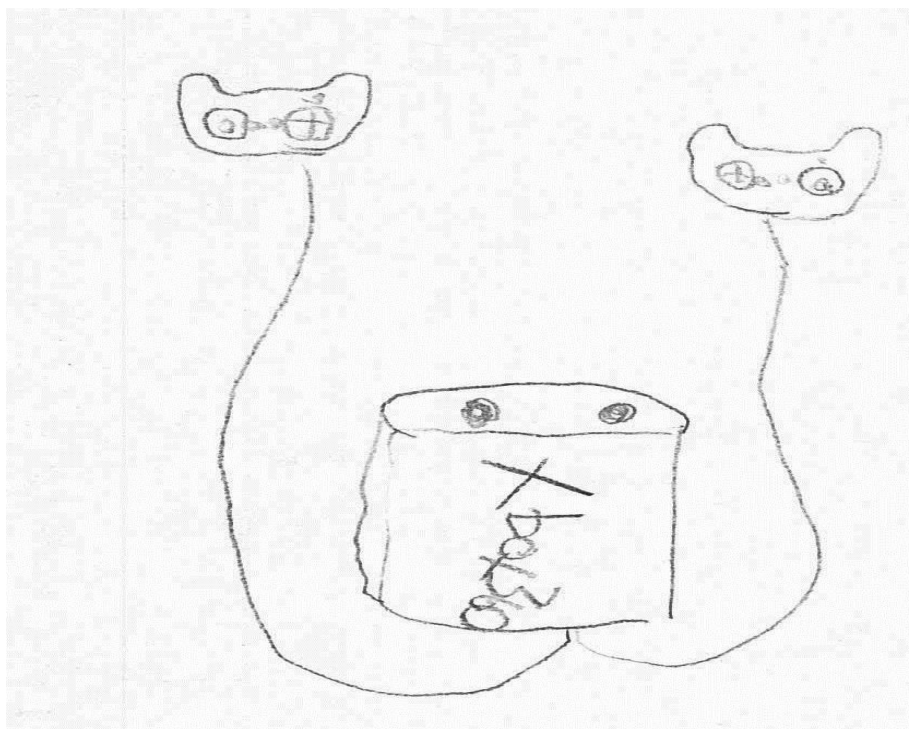
Chlapci jsem zadala instrukce, odpověděl, že ano a dal se do kreslení. První vzal černou pastelou, nakreslil obdélník. Tahy byly velmi lehké, jemné. Zaměřil se na detaily. Pak se zapřemýšlel a přestal kreslit. Po chvíli lehkými, přerušovanými tahy pokračoval. Kresba byla menší, nepoužíval barvy, obrázek umístil do prostřední části papíru. Poté kresbu dokončil a upozornil mne, že už je hotový.

Poté mi sdělil, že by si moc přál dostat na Vánoce počítač. Na DD je spokojený, líbí se mu Vánoční přípravy, rád se zapojí. Líbí se mu výzdoba DD, pečení perníčků, zdobení. Také mi sdělil, že se těší, že na Vánoce pojedou domů.

Pak jsem měla opět možnost mluvit s jeho „tetou“, ke které je přidělen na oddělení místního DD. Na DD je už rok, důvodem byly špatné vztahy

s matkou. Matka má nového přítele, o otci nemluví, nestýká se s ním. Žádost o přijetí na DD si podal sám, zjistil si od kamaráda informace a podal si vlastní žádost. Matka žádost schválila. V nynější době má s matkou lepší vztah, matka je s chlapcem v kontaktu, chlapec jezdí domů dvakrát do měsíce. Letos by měl jet i na Vánoce domů. Tetou je hodnocen jako jeden z nejhodnějších dětí, ale dokáže také jednat zkratkovitě. Je věřící, což se projevuje i chováním kolem Vánoc, těší se na mši, na kterou pravidelně chodí, pravidelně dochází do kostela. Plánuje, myslí na ostatní, kupuje dárky pro ostatní. Na DD je dle sdělení „tety“ spokojený, není problémový. Délka kresby: 4 minuty.

4.10.1.9 Martin – 15 let

Obrázek 9 Martin (15let)

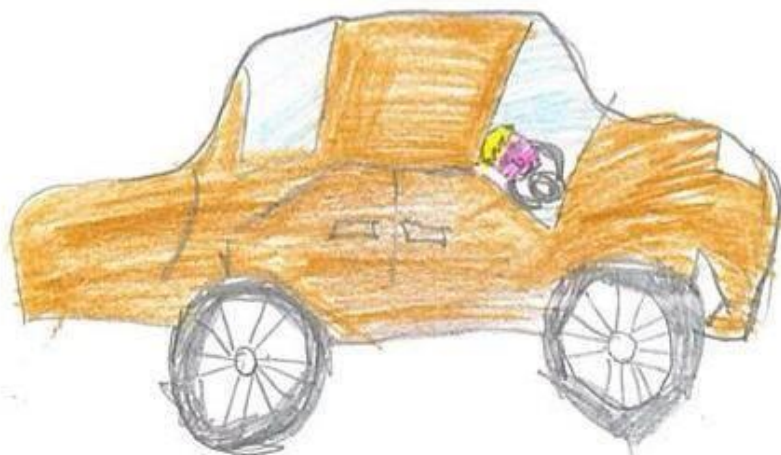
Chlapec byl srozuměn s instrukcemi, ověřila jsem si, zdali jim porozuměl a pokynula jsem, že může s kresbou začít. Jako ostatní chlapci, opět si vybral černou pastelku a jemnými tahy se pustil do kreslení. Zaměřil se na detaily, kresba byla menší, v levé části papíru. Nepoužil žádné barevné pastelky, ani

fixy, pouze tužku, zaměřil se na detaily, ale kresbu měl poměrně rychle hotovou, nedal si s ní moc práce.

Poté mi sdělil, že nakreslil hru xbox. Tuto hru by si přál, aby se mohl zabavit, často se na domově nudí a chce tak „zabít nudu“. Na Vánoce se dle jeho sdělení těší, líbí se mu atmosféra Vánoc a přípravy na Vánoce. Dobrovolně se zapojuje do vánoční besídky na DD.

Pak jsem opět měla možnost mluvit s jeho „tetou“ z oddělení. Na DD je 9 měsíců, spolu s bratrem, dále tu má ještě 2 sourozence. Umístěn byl kvůli rozvodu rodičů, děti pak neměly kde bydlet. Rodiče v současné době snaží manželství obnovit, s chlapcem a jeho sourozenci jsou v kontaktu méně, nežli ze začátku. Udržují ale telefonický kontakt, nejvíce s matkou. Chlapec za rodiči nejezdí, jezdí, ale ke své nejstarší sestře, zatím tam byl dvakrát. „Tetou“ z oddělení DD je chlapec hodnocen jako hodný, přátelský, pořádný, veselý. Kolem Vánoc se jeho chování mění, je klidnější, na Vánoce se těší, je naladěný, ochotný pomoci s besídkou a přípravami. Ve vánoční besídce hraje jednoho ze tří králů. Délka kresby: 4 minuty.

4.10.1.10 Hynek – 15 let

Obrázek 10 Hynek (15let)

Chlapce jsem srozuměla s úkolem, potvrdila jsem si, že mu porozuměl a nechala jsem ho kreslit. Po pochopení instrukcí se mě zeptal, zdali mu to splním. Pak se ještě zeptal, jestli může nakreslit cokoliv. Potvrdila jsem mu, že ano, že je to jeho přání a jeho kresba a záleží na něm, co vytvoří. Poté se dal do kreslení. Tahy byly stejně jako u předchozích dětí lehké, jemné. Po chvíli gumoval. Poté začal znovu kreslit, opět to celé vygumoval. Následně nakreslil auto, zaměřil se prvotně na detaily kola. Po chvíli papírem otáčel a zamyslel se. Na kresbu se plně soustředil. Pak řekl, že kresbu vybarví, vzal hnědou pastelku, po chvíli zlomil tuhu, upozornil na to, řekla jsem mu, že to nevádí, ať pokračuje. Vzal si jinou pastelku. Tahy pastelkou byly rychlé. Poté vzal tužku a obtahoval detaily kol, poté začal modrou pastelkou vybarvovat okna auta. Nakonec dokreslil osobu v autě, celý obrázek barevně vybarvil. Poté řekl, že je hotový.

Chlapec mi pak sdělil, že by si přál auto, ale ví, že si na něj vzhledem k tomu, že ještě není zletilý, musí počkat. Téma Vánoc mu je blízké, na svátky

se těší, líbí se mu atmosféra, přípravy, těší se domů, za rodiči a sourozenci. Těší se, že bude moci jít ven s přáteli a bavit se.

Dle sdělení jeho přidělené „tety“ je anamnéza chlapce stejná jako u předchozího dítěte, jak už jsem zmínila, jsou to bratři a na DD mají ještě další dva sourozence. Chlapec je hodnocen jako rozumný, ale jedná impulzivně, nepřemýšlí nad následky. Projevuje se sebevědomě, občas se povyšuje nad ostatní a bývá lenivý. V období vánočních svátků se v jeho chování neprojevují žádné změny. Na Vánoce se těší, ale nad dárky nepřemýšlí. Do vánoční besídky se zapojil, ale nebyl moc ochotný, projevoval nesouhlas, nedokázal se ztotožnit s rolí „koledníka“. Projevuje neochotu obléci si kostým, se kterým nesouzní a tuto neochotu autenticky ukazuje.

Délka kresby: 15 minut

4.10.2 Otevřené kódování

Metodou otevřeného kódování byly analyzovány polostrukturované rozhovory. Autorka postupovala tak, že vyhledala společné heslo v rámci jednotlivých otázek. V rámci zvýšení validity a reliability výzkumné studie byla požádána o realizaci kódování i kolegyně autorky. Obě výzkumnice postupovaly nezávisle na sobě. U autorek nastala shoda v objevení kódů a stanovení kategorií a hesel. Je ale možné, že ne pokaždé nemohlo být heslo nalezeno. V případech, kdy dítě neodpovědělo, jeho odpověď nebyla relevantní, nebo nebyla shodná s jiným dítětem, heslo nebylo stanoveno. Pro komplexnost a kvalitu vyhodnocení tohoto výzkumu byly jednotlivé kódy ohodnoceny za pomoci níže uvedených paradigmat.

V rámci otevřeného kódování byly zpracovány následující tabulky, které pojednávají o stěžejních nalezených kótech. Ke každé otázce, v rámci které bylo nalezeno stěžejní heslo, je uvedena kóta, příčinná podmínka, která ji způsobuje, související jev a vlastnosti. Samozřejmě je možno nalézt celou řadu paradigmat, která mají přímý vliv na nalezené kóty a naopak, důsledků, které mají kóty na další skutečnosti. Zde jsou vypsány klíčové údaje, které dávají jasný náhled na skutečnosti vnímání vánočních svátků dětmi z dětského domova.

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti

Rozhovor 1: První otázka: jak jste prožívali předvánoční, vánoční čas tady na domově?

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
vánoční stromeček	vánoční atmosféra	tradice	zábava
nacvičování besídky	vánoční atmosféra	aktivita	společná

pečení perníčků	vánoční atmosféra	vůně	chutné jídlo
nákupy dárků	dostatek financí	volnost	zábava
setkávání s rodinou	chuť se sejit	společný čas	radost

Rozhovor 1: Druhá otázka: na co se (v souvislosti s Vánoci) těšíte a čeho se bojíte?

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
strach z besídky	účast a výstup	pokažení	strach

Rozhovor 1: Třetí otázka: zkuste si představit, že jste dospělí – jaké byste chtěli Vánoce mít, jak by to u vás vypadalo.

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
vánoce s rodinou	společný čas	večeře	zábava
dobré jídlo	vaření, nákupy	tradice	radost

Rozhovor 1: Čtvrtá otázka - kdybyste měli možnost přát si něco, co by se mohlo splnit, co byste chtěli, aby se splnilo?

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
výlet do Londýna	dostatek peněz	zážitek	poznání
značkové boty	dostatek peněz	moderní	touha
nový PC, mobil	dostatek peněz	moderní	touha
nebýt v domově	funkční rodina	smutek	touha
být bohatý	přepych	nepracovat	pohodlí

Rozhovor 2: První otázka: jak jste prožívali vánoční čas tady na domově?

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
dobry pocit a zážitky	vánoční atmosféra	radost	příjemné
rodinné Vánoce	jet domů	společný čas	radost
Dárky	dostat je	vysněné	radost

Rozhovor 2: Třetí otázka: jaké tradice jste během Vánoc realizovali?

Kód	Příčinná podmínka	Jev	Vlastnosti
vánoční večeře	vánoční atmosféra	tradice	příjemné

S ohledem na otevřené kódování můžeme rozdělit oslovené respondenty do kategorie muži a ženy (v tomto případě jde spíše o dívky a chlapce) a u těchto dvou kategorií nalézt tři – pět nejdůležitějších hesel, neboli kód. Ty je pak možno dát do vzájemného kontextu.

4.10.2.1 Kategorie dívky

Kód 1: Vánoční nálada

Vánoční nálada je považována za důležitou součást vánoční atmosféry, bez ní by Vánoce neměly žádný smysl a význam. To potvrzují i respondentky.

Já: „Můžeš zkusit říci, co se ti třeba na tom líbilo.“

Alena: „Jo dobře. Vánoční atmosféra.“

Kód 2: Návštěva domova

Pro děti z dětského domova je nejdůležitější možnost strávit Vánoce se svou rodinou a blízkými v domácím prostředí, nikoliv v dětském domově.

Silva: „Nejvíce se těším, až pojedu dom.“

Kód 3: Představa Vánoc

Každá rodina a dítě má vžité určité zvyky a tradice, kterými se řídí každé Vánoce a které jsou nedílnou součástí Vánoční atmosféry.

Denisa: „No, já že bysme chystali, všechno, dárky, stromeček, kapra, nachystali bychom cukroví, napekli, potom bychom se sešli celá rodina. No a potom bysme... rožli bysme svíčky, potom bysme nachystali salát a kapra. No potom bysme dali, šli bychom vykoupat děti, no, aby byli všichni a potom bych je oblíkla. No a potom bysme začali chystat.“

4.10.2.2 Kategorie chlapci

Kód 1: Vánoční besídka

Děti mají rády vystupování před publikem, nacvičování písniček, básniček a různých scének a vánoční besídka je něčím, co je pro ně zábavné a příjemné, znamená to pro ně vytržení z běžného stereotypu.

Já: No a ve spojitosti s těma Vánoce, s těma přípravama?

Hynek: Tak je tu ta besídka.

Kód 2: Vánoční večeře

Většina respondentů považuje za hlavní Vánoční tradici a význam především společnou večeři, kdy je stůl plný dobrého jídla a všichni se společně v klidu nají.

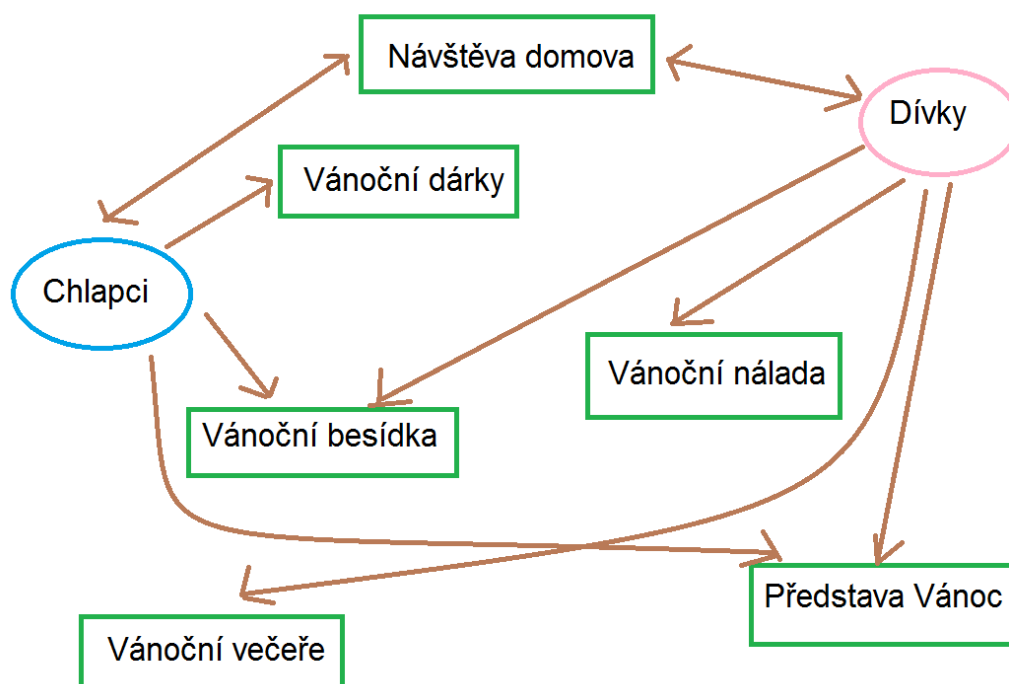
Pavel: „No, nevím, štědrovečerní večeře, nevím, koledy se zpívali. Já jsem si po večeři rozbil dárky a šel jsem na půlnoční mši. No a tím to můžeme skončit.“

Kód 3: Vánoční dárky

Nedílnou součástí Vánoc jsou vánoční dárky, na které se těší především právě děti, které doufají, že se jim splní jejich přání.

Pavel: „Tak je to o tom, že se dostávají dárky, lidi jítou, povečeří spolu, kouknout spolu na televizi třeba anebo, půjdou spolu na půlnoční mši. No, já nevím, co dál, půjdou spolu třeba na procházku před štědrým večerem. Vše.“

S ohledem na výše uvedená data lze popsat schéma kódování následovně, dle Obrázek 11. Zde vidíme návaznost nejdůležitějších nalezených klíčů s ohledem na pohlaví oslovených dětí. Ze schématu lze vyčíst, že dívky dávají větší důraz a kladou větší význam příjemné vánoční náladě a tomu, jak bude probíhat vánoční večere. Vánoční večere není pro chlapce tolik důležitá, stejně tak ani nálada. Shodu lze nalézt v těchto oblastech: návštěva domova, vánoční besídka, představa Vánoc. Chlapci naopak kladou větší význam vánočním dárkům, mají konkrétnější představy o dárcích, považují je za nedílnou součást Vánoc. Celkově lze konstatovat, že představy chlapců a dívek se zásadně neodlišují, názory se spíše shodují. Nejdůležitější prvky, mezi které patří: návštěva domova, vánoční dárky, vánoční besídka, vánoční nálada, vánoční večere a pozitivní představa Vánoc nejsou ničím neobvyklé.

Obrázek 11 Schéma kódování

4.11 Závěrečné vyhodnocení

Tématem výzkumné sondy bylo prožívání vánočních svátků dětmi v dětských domovech. Valná většina dětí se na Vánoce velmi těší, je to pro ně čas strávený s rodinou, znamená pro ně mnoho dárečků, dobrého jídla, pohádek a pohody. To však platí u dětí, které žijí v běžné rodině, protože rodiče se obvykle snaží dětem připravit pravou vánoční atmosféru, která je pro děti neopakovatelným zážitkem. Děti se pak každý rok na Vánoce velmi těší a prožívají je s nefalšovanou a upřímnou radostí a nadšením. Tento vzor si pak obvykle přenáší do dospělosti, jakmile mají samy své rodiny a děti, snaží se jim vytvořit tu stejnou sváteční atmosféru. Rodinné vánoční zvyklosti se předávají z generace na generaci a Vánoce jsou pak krásnou rodinnou tradiční záležitostí, kterou každý prožívá s radostí.

Děti v dětském domově často zažily špatné věci a Vánoce prožívají jinak, nežli děti ve funkčních rodinách. Berou je často jen jako svátky, které prostě přijdou a zase odejdou. Nemohou si přát drahou hračku, protože ji nedostanou; nemohou si říct, na co mají chuť, protože jim to nikdo neuvaří; nemohou si říct, kam chtějí jen zrovna dnes na výlet, protože je tam nikdo nevezme. Pak se může stát, že pro děti žijící v dětském domově jsou tyto svátky naopak nepříjemné, protože závidí dětem, které žijí v běžné rodině a samy o to více pociťují osamělost a smutek.

Ze všech výše uvedených důvodů byla tato práce zaměřena právě na uvedené téma, jedná se o téma velmi zajímavé, diskutabilní a stále nedořešené. Ač se ředitelé dětských domovů a vychovatelé snaží dětem udělat co nejhezčí Vánoce, nikdy nedokáží, kvůli nedostatku zdrojů, uspokojit každé přání a nastolit pravou vánoční atmosféru a vůni domova. Proto bylo cílem zjistit, jak děti z dětských domovů prožívají Vánoce. Tento cíl byl naplněn za pomoci mnohých metod, mezi nejvýznamnější můžeme zařadit polostrukturovaný rozhovor vedený metodou focusgroup a také kresbu. Cíl byl dosažen postupně za pomoci splnění dílčích cílů a zodpovězení výzkumných otázek. Ty je nyní

možno jednoduše shrnout, stejně jako je možno potvrdit/vyvrátit otázky autorky. Samozřejmě je nutno brát ohled na individuální názory a prožitky, proto byla zvolena metoda kvalitativní, nikoliv kvantitativní.

Jak děti prožívají předvánoční, vánoční čas v dětském domově?

Dětem byla vedením domova a tetami nabídnuta celá řada klasických aktivit, které dělají běžné rodiny s dětmi. Děti chodily ven, měly možnost se dívat v televizi na pohádky (popř. vhodné filmy), pekly perníčky, zdobily nástěnku a stromeček. Byla zde tedy snaha vytvořit co nejaktivněji Vánoční atmosféru, kterou děti pocítily. Děti také nacvičovaly besídku, která již nepatří mezi aktivitu běžnou v rodinách, avšak jedná se o příjemnou záležitost, kdy děti zpívaly koledy, nacvičovaly představení a trávily tak volný čas jinak, než je tomu běžně. Děti se také těšily na vánoční jídlo, dobroty, které běžně nemají. Za některými z dětí přijela rodina a některé děti mohli jet za rodinou na svátky domů, což také považují za pozitivní fakt spojený s Vánoci.

Co se jim na Vánocích v dětském domově ne/líbí?

I přesto, že většina dětí uvádí, že se jim besídka a atmosféra líbí, jsou zde i subjekty, které uvádí opak – Vánoce v domově se nelíbily vůbec (Dušan, Martin). Avšak děti pocítují také fakt, že v domově nemají volnost, nemohou jít ven, kdykoliv chtějí, musí se striktně řídit režimem i o vánočních svátcích (Hynek). Vánoce jsou pro některé děti z domova jen den jako každý jiný, vánoční přípravy je mohou naopak obtěžovat, protože to považují za práci navíc.

Na co se děti těší?

Děti se v souvislosti s Vánoci nejvíce těší na besídku, na dobré jídlo, na dárky, na to, že pojedou na pár dní domů za svými rodiči.

Čeho se děti bojí?

Většina dětí nevedla žádný strach, nebo stres z Vánoc, pouze obavy z toho, že pokazí svůj výstup na vánoční besídce.

Jak budou vypadat Vánoce, až budou děti z dětského domova dospělé a budou mít vlastní rodinu s dětmi?

Většina dětí z domova má nejasnou představu Vánoc, které budou prožívat samy jako rodiče se svými rodinami a dětmi. Avšak předpokládají, že prožijí klasické rodinné Vánoce – připraví pro děti příjemnou atmosféru, dobré jídlo, nazdobí stromeček a celý byt, nakoupí dárky, stráví svátky se svými blízkými, budou s dětmi chodit ven a na výlety. Jsou ale děti, které nechtějí v budoucnu trávit Vánoce klasickým způsobem, raději půjdou ven do restaurace (Dušan) nebo celé svátky prospí (Evžen).

Jaké je tajné přání dětí, které je splnitelné?

Mezi tajná splnitelná přání, která děti pociťují, patří velmi různorodé potřeby: dovolená v Londýně, nové značkové boty, nejnovější PC, dotykový mobil. Ale jsou i děti, které pociťují nehmotná tajná přání – přejí si být doma a nežít v dětském domově, být bohatý. Některé děti ale nemají žádné takové přání, nechtějí nic (Silva, Dušan).

Aby byl tento výzkum opravdu kvalitní, pak bylo třeba použít více metod, které na sebe naváží a budou moci být vyhodnoceny v kontextu. Proto byly provedeny dvě série rozhovorů, jedna před Vánoci a druhá po Vánocích. Bohužel v rámci druhé série rozhovorů děti již projevovaly jen minimální snahu spolupracovat a opravdu se snažit odpovědět na otázky komplexně, zamyslet se nad nimi, zkusit odpovědět konkrétně a obsáhle. Tento negativní jev byl zaznamenán již v rámci prvních rozhovorů, avšak nebyl tak hluboký a zásadní, jako po Vánocích. S druhými rozhovory jsou spojeny následující výzkumné otázky, na které je možno nyní odpovědět.

Jak skutečně děti prožily Vánoce?

Děti o Vánocích neuvádí žádné zvláštní prožitky, neobvyklé zážitky nebo cokoliv, co by bylo nějakým způsobem výjimečné, nebo hloubkově analyzovatelné. Lze říci, že Vánoce dětí se příliš nelišily, ač významná část z oslovených dětí strávila Vánoce doma. Děti snědly večeři, rozbalily si dárky, strávily čas se svými blízkými (v případě, že jely domů). Mezi nejčastější dárky patřilo oblečení, nebo elektronika. Celkově však lze říci, že děti Vánoce prožily příjemně, pozitivně, některé byly z Vánoc nadšené, jiné méně.

Jaká přání se jim splnila?

Děti v této oblasti uvádí, že se hlavní splněné přání bylo to, že mohou strávit Vánoce doma. Některé děti odpověděly, že to pro ně bylo to hlavní, že jim nezáleží na ničem jiném, než na možnosti, že budou se svou rodinou.

Co je zklamalo?

Zde vidíme naprostý soulad s ohledem na předchozí otázku. Děti nepovažují za zklamání, že nedostanou drahý tablet, nebo jiný dárek, ale to, že nemohly být se svou vlastní rodinou, matkou, otcem. To lze označit za největší a zároveň také jediné zklamání, které bylo nalezeno.

Jaké tradice znají a realizují?

Klasické Vánoční tradice bohužel upadají celkově, ani kompletní a bezproblémové rodiny nemají dnes ve zvyku realizovat na Vánoce tradice a zvyky, které dříve byly běžné. Zůstává opravdu málo klasických tradic, spíše je zvykem vytvářet si vlastní rodinné zvyky, které se každý rok zachovávají. V rámci dětí z dětských domovů lze zhodnotit, že tradice pro ně znamená v podstatě jen večeři a následné rozbalení dárků. Žádné jiné tradice děti nevnímají, nepovažují je za důležité, možná celou řadu z nich ani neznají.

Jaký význam mají Vánoce a Štědrý den?

Zde můžeme říci, že děti z dětských domovů pochopily správný význam Vánoc a Štědrého dne možná lépe, než mnohé děti z úplných rodin, a než někteří dospělí lidé. Děti uvádí, že smyslem Vánoc je být se svou rodinou, blízkými, těmi, které mají rádi. Zde lze vyčíst vyspělost a přemýšlivost dětí, které si jinak z výzkumu sice dělaly legraci a nebraly ho vážně, avšak přesto vidíme, že Vánoce chápou v jejich hlavním smyslu správně.

Je něco, co by děti chtěly změnit na uplynulých Vánocích?

Zde vidíme odpovědi především od těch dětí, které nejezy na Vánoce domů, uvádí, že by si přály Vánoce strávit se svou rodinou doma, nikoliv v domově s tetami a dalšími dětmi. Některé děti se na tuto otázku nechtěly vůbec vyjádřit, odpovědět na ni upřímně a pravdivě.

Nechuť brát výzkum vážně, odpovídat na některé otázky, vymýšlet si odpovědi tak, aby pobavily ostatní děti, lze brát jako nedílnou součást práce s dětmi, které jsou v pubertálním věku a nemají zájem ztrácet svůj volný čas výzkumem, který mohou považovat za hloupost a zbytečnost. Druhou možnou odpovědí na otázku toho, že v rámci výzkumu nebyla zjištěná žádná nová zásadní fakta, je ta, že v tomto případě již byla oblast natolik probádána a prozkoumána, že zde není prostor pro další výzkum a vývoj. V tomto konkrétním případě je možno nejspíše zhodnotit, že děti vnímají velmi citlivě období Vánoc, které netráví tak, jako jejich vrstevníci z běžných rodin. Nechtějí před svými kamarády z dětského domova dávat najevo své city, svou zranitelnost a smutek. Spíše chtějí vypadat jako ti silní, kteří si nic nedělají z toho, že nemají opravdovou rodinu. Ač z otázek nevyplývalo nic zásadního, lze konstatovat, že děti si uvědomují, že nemají možnost nejhezčí svátky v roce strávit se svou vlastní rodinou a trápí je to.

Nyní je také možno potvrdit nebo vyvrátit otázky autorky, které byly stanoveny v první kapitole této práce.

OT1: Alespoň polovině oslovených dětí se líbí Vánoce, které jim pořádají „tety“ v dětském domově. Otázku je možno potvrdit, pouze 2 děti (Dušan, Martin) uvádí, že se jim na Vánocích v dětském domově nelíbí vůbec nic. Ač některé děti (Hynek) mají výhrady, Vánoce se jim líbí. Zde vidíme, že nespokojenost projevují spíše chlapci, než dívky. Ty Vánoce celkově vnímají pozitivněji, těší se na ně, přijímají vánoční atmosféru, chtějí se na ní podílet.

OT2: Většina dětí se těší na hmotné dárky, které na Vánoce dostanou. Otázka nebyla vyvrácena. Zde je zajímavé, že můžeme zkonstatovat, že děti uvádí naprosto jiné faktory, na které se v souvislosti s Vánoci těší: dobré jídlo, vánoční besídka, návštěva u rodičů. Zde můžeme nalézt jasný rozdíl mezi dětmi z běžných rodin, ty se obvykle těší na hmotné dárky, které pod stromečkem naleznou, o které si sami řekly. Nevnímají jako primární hodnotu Vánoc společné zpívání koled, zdobení perníčků s maminkou, návštěvu babičky. Vidíme tedy naprostý opak. Lze říci, že děti z dětských domovů si (na rozdíl od dětí z běžných rodin) uvědomují pravý význam Vánoc, kterým rozhodně nejsou hmotné dary. Je to způsobeno právě tím, že děti z domova vidí, o co všechno přichází a toto všechno přijde dětem z rodin jako automatická samozřejmost.

OT3: Žádné z dětí nepociťuje žádný strach v souvislosti s Vánoci. Zde je sporné pojetí otázky, protože děti sice nemají strach z ničeho, avšak některé uvádí, že se bojí, že pokazí svůj výstup na vánoční besídce. Protože v dětském domově je vánoční besídka nedílnou a významnou součástí Vánoc, můžeme ji považovat za jeden z hlavních tvůrců vánoční atmosféry. Proto lze tvrzení potvrdit. Některé z dětí mají opravdu strach, že v souvislosti s Vánoci pokazí svůj výstup na vánoční besídce a ta nedopadne tak, jak by měla. Zde by dětem měly vychovatelky vysvětlit, že vánoční besídka je příjemnou součástí vánočních svátků, že se na ni mají těšit, ale když svůj výstup náhodou pokazí, nic hrozného se nestane.

OT4: Všechny děti budou chtít v budoucnu, jako dospělí lidé s vlastními dětmi, připravit svým dětem klasické Vánoce s příjemnou atmosférou a s vánočními zvyky. Pozitivní odpověď nelze potvrdit. Ač většina dětí uvedla svou mlhavou představu Vánoc v budoucnosti jako dobré jídlo, stromeček, koledy a dárky, jsou zde dvě děti (Dušan, Evžen), které Vánoce klasicky slavit nechtějí. Zde opět můžeme potvrdit, že dívky vnímají Vánoce citlivěji a chtějí je prožívat naplno, zatímco chlapci toto nepociťují.

OT5: Dívky prožívají, ve srovnání s chlapci, Vánoce intenzivněji, nemají tendenci kritizovat Vánoční přípravy, naopak se jich účastní s radostí. Otázku je možno potvrdit, což bylo nastíněno již v otázkách OT1 a OT4. Chlapci opravdu nemají z Vánoc tolik pozitivních prožitků, jako dívky, hledají nedostatky, považují Vánoce za zbytečnou práci navíc, protože je to den, jako každý jiný. Nespíše jen palčivěji a hlouběji prožívají fakt, že Vánoce netráví doma s rodinou. Jedná se především o chlapce Dušana, Martina a Evžena. Zde je možno doporučit vychovatelům, aby k těmto chlapcům přistupovali s ohledem na Vánoce citlivěji, snažili se je více zapojit do aktivit, dbát na to, aby se chlapci necítili osaměle, ostrčeně.

OT6: Pro většinu dětí je hlavním významem Vánoc čas strávený s rodinou. S touto otázkou jsou spojeny další 4 výzkumné otázky, proto je nutno na ni správně odpovědět. V souladu s mnoha dalšími prvky zjištěnými v této práci lze konstatovat, že děti z domova opravdu považují za hlavní význam Vánoc, Štědrého dne, splnění přání být se svou rodinou, se kterou mohou strávit vánoční čas. Nejde o drahé dárky, ale jen o to, moci být se svou matkou, otcem, sourozenci. Otázku je možno potvrdit.

OT7: Nadpoloviční většina dětí zná a realizuje alespoň 3 vánoční tradice a zvyky. Tato otázka nebyla potvrzena, děti neznají téměř žádné vánoční tradice, považují za tradici jen večeři a dárky, zvyky jako lití olova, pouštění ořechových skořápek a další jim nic neříkají. Z toho lze do budoucna usoudit, že až tyto děti budou mít své rodiny a své potomky, ani poté nebudou

realizovat tyto zvyky, proto budou tradiční krásné české vánoční zvyky dál upadat.

Závěrem této práce lze říci, že cíl byl naplněn beze zbytku a že děti žijící v dětském domově vnímají Vánoce jinak, než děti z rodin, prožívají je jiným způsobem a to s ohledem na posunutý životní žebříček. Práce byla uceleným teoretickým i praktickým průnikem do oblasti složitého kvalitativního výzkumu. Zkoumaný vzorek přinesl požadovaná data a byly díky němu nalezeny odchylky od běžných sociálních standardů. Proto lze práci považovat za přínosnou a zajímavou. Výzkum byl přínosem jak pro autorku (vzhledem k seznámení se s prací s vybranou věkovou skupinou, seznámení a následné použití metody focusgroup a otevřeného kódování), tak pro samotné ústavní zařízení (dětský domov), jeho pracovníky. Vzhledem k provedeným rozhovorům s pracovníky DD a tématem, jak vlastně děti prožívají Vánoce, byli pracovníci sami ochotni se touto otázkou zabývat.

4.12 Diskuze

V rámci předchozích kapitol byl popsán a uskutečněn kvalitativní výzkum, který se zaměřil na děti žijící v dětské domově, přičemž tématem tohoto výzkumu bylo vnímání a prožívání Vánoc. Jak již bylo v této práci několikrát naznačeno (a odbornými pracemi a jinými výzkumy dokázáno), děti z dětského domova vnímají mnoho věcí odlišně, než děti z úplných (nebo i nekompletních) bezproblémových a plně funkčních rodin. Vánoce patří mezi období, které tradičně lidé tráví se svou rodinou, se svými blízkými, přáteli. Děti z dětských domovů často jedou na Vánoce domů ke svým rodičům, i přesto je vnímání Vánoc u těchto dětí silně ovlivněno tím, kde a jak žijí.

V rámci tohoto výzkumu byly osloveny děti za pomoci dvou rozhovorů, kdy jeden proběhl před Vánoci a druhý po Vánocích. Bohužel děti výzkum nebraly vážně, dělaly si legraci, mluvily o tom, že si přály na Vánoce pít alkohol a toto přání se jim splnilo, že je nezajímá nic jiného, než jít někam

„chlastat“. S ohledem na fakt, že některé děti neodpověděly vůbec, jiné odpovídaly záměrně nepravdivě, nebraly výzkum jako důležitou metodu zjišťování faktů, nelze říci, že by výzkum našel nějaká zásadní nová data, kvalitní poznatky, které by vedly k možnosti zavést v této oblasti nějaké inovace. Je možné, že je to způsobeno nejen tím, že děti tohoto věku nechtějí spolupracovat (a nezáleží na tom, zda se jedná jen o drobný výzkum pro seminární práci, nebo naopak oficiální rozlehlé zkoumání), ale také tím, že děti nejsou zvyklé pracovat, diskutovat ve skupinách. Zde by bylo možné uvažovat o vhodnosti metody focusgroup, jelikož děti ve skupině téměř nespolečně pracovaly, nebylo možné otevírat jejich pocity, prožitky, kterých se výzkum týkal. Vhodnější by bylo zřejmě využít více metodu individuálních polostrukturovaných rozhovorů s dětmi a zaměřit se i na reflexi jejich vztahu s vrstevníky v domově (včetně způsobu jejich vzájemné komunikace, skupinové normy a hodnoty) V rámci následných opatření by se dle autorky dalo uvažovat o navržení zavedení skupinových diskuzí do denního režimu osloveného dětského domova. Děti by se tak mohly naučit se své skupině spolupracovat, diskutovat a přestat se bát zesměšnění, či velkého nepochopení. Lze se domnívat, že vhodnější metodou výzkumu daného tématu by bylo zejména tzv. Zúčastněné pozorování, které však nebylo možné z organizačních důvodů uskutečnit. Zajímavá data by též byla jistě získána i v rámci rozhovorů s původní rodinou dětí (což je však blízko k nemožnému). Dále by se dalo říci, že limitem výzkumu byl i výběr participantů. Autorka respondenty vybrala záměrně vzhledem k jejich věku a vyspělosti, ale v případě pokračování v tématu by bylo vhodné zvolit jinou věkovou kategorii, například děti předškolního věku, u kterých by se daly předpokládat fantazijní představy o „Ježíškovi“, nošení dárků apod.

Autorka nemůže opomenout realizovanou kresbu vánočního přání. Jednotlivé kresby vypovídají o přáním, které děti mají. Některé se však nespojují s možnou realizovatelností a značí se infantilností (Hynek si ve svém

věku přeje auto a nevnímá, že toto přání teď není realizovatelné, ať už vzhledem k jeho věku, či možnostem, Denisa by si přála vložit květiny na hrob Michaela Jacksona).

U kredibility, která se vztahuje k vnitřní validitě lze říci, že má svou platnost pouze k vybranému souboru (tedy pouze pro jednotlivé děti z konkrétního dětského domova). Pro zvýšení kredibility by se soubor participantů musel rozšířit o další děti z jiných dětských domovů.

V rámci zvýšení validity a reliability výzkumné sondy přistoupila autorka k praxi kódování dvěma na sobě nezávislými výzkumníky, což poskytlo jistou korekci možného zkreslení interpretace dat. Autorky se v přidělování kódů shodovaly, z metodologického hlediska lze však uvažovat o tom, že to mohlo být způsobeno i podobným zkreslujícím pohledem na výzkumná data. Pro další korekci výzkumných dat je v přílohách práce uváděn verbatim rozhovorů (přílohy číslo 2 a 3). Čtenář má tedy možnost ověřit si adekvátnost výzkumných závěrů.

I přesto však výzkum byl užitečný a nejednalo se o zbytečně ztracený čas, protože autorka získala nové zkušenosti a znalosti, do budoucna bude vědět lépe, jak se k dětem v rámci výzkumu chovat, jak se je snažit motivovat a oslovovat. Děti také po provedení výzkumu disponují klíčovými novými poznatky, které jim říkají, že mnoho lidí má zájem zjistit, jak žijí v dětském domově, zda jsou zde šťastné, zda je něco netrápí. Mají tak možná pocit, že jsou důležité, že nejsou lhotejné široké veřejnosti.

ZÁVĚR

Vánoce jsou jedním z nejkrásnějších období v roce, plné příprav a těšení. Mohu říci, že svým způsobem jsou jedinečné a kouzelné. Často se říká, že je to čas, kdy mají být lidé spolu, mají si odpustit různé provinění a chyby. Obecně tedy čas, kdy se „lidé mají mít rádi“. Dnes už můžeme od končícího se podzimu vidět přípravy na Vánoce všude kolem nás, v obchodních domech, ve městských výlohách, domácnostech.

O problematice dětí z dětských domovů by se mělo více hovořit a měly by být vytvářeny další nové projekty, které dětem napomohou strávit vánoční čas co nejpříjemněji. Nemusí se jednat jen o projekty, které souvisí s hmotnými dárky pro děti, ale o mnohé další nové inovativní záležitosti (žadatelé o adopci vezmou dítě na Vánoce na výlet na hory), které budou pozitivně působit na děti. Aby mohly být takové nové projekty navrženy, vypracovány a implementovány do praxe, je třeba nejdříve provést výzkumy, ty by měly být nejdříve (v rámci této konkrétní oblasti) kvalitativní, poté by měly být kvantifikovány. Tyto výzkumy by měly být uveřejněny a předány na příslušná místa (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, státní i nestátní neziskové organizace) a na základě nich by měly vznikat nové návrhy a doporučení, které povedou ke zlepšení situace. Ač se o této problematice dříve nehovořilo veřejně, nyní existuje celá řada projektů, které pomáhají dětem o Vánocích splnit alespoň jejich hmotná přání. Jakýkoliv dobrovolník si může vybrat na internetu dítě, kterému koupí jeho vysněný dárek, který pak dítě dostane „od Ježíška“. Tento „strom splněných přání“ je rozhodně přínosným projektem, který dětem alespoň hmotně vynahradí nedokonalé Vánoce.

Téma jsem si zvolila s cílem zjistit jak děti, které mohou být omezeny mnoha faktory, ať už v podobě pobytu v dětském domově, chybějící rodiny, deprivace emoční, či jiné prožívají období, které bývá popisováno jako klidné,

plné pohody, radosti a lásky. Hlavní otázka výzkumu byla „Jaká je představa ideálních Vánoc ve fantazii dětí z dětského domova. Dle výpovědí se nejčastěji objevovala představa Vánoc s rodinou, spojená s nachystáním jídla, úklidu domácnosti, rozbalováním dárků a společnou procházkou. Výzkumné závěry jsou dokladem toho, že ve výzkumu je mnoho limitů, které omezily zjištění. Ať už zvolená metoda focusgroup, kde se nezdařilo přimět vybrané děti k diskuzi a vyjádření svých vlastních pocitů, či samotné věkové období dětí. Tyto limity omezily výzkumné závěry a cíle. I přes to autorka konstatuje, že výzkum nebyl zbytečný. Díky rozhovorům s tetami se mohla otevřít různá témata, kterým se zvolený dětský domov může zabývat, aby dětem Vánoce zpestřil.

Obecně dle výzkumných poznatků lze říci, že děti toto období často nepokládají za tak důležité, jak se jinde předpokládá. Dle výpovědí nepocítují strach, či možné zklamání. Vnímají, ale že chtějí být v tomto čase se svou rodinou a přáteli.

POUŽITÁ LITERATURA

Seznam knižní publikace:

1. EVANGELU, Jaroslava Ester. *Diagnostické metody v personalistice*. Praha: Grada Publishing, 2008. 176 s. ISBN 978-80-247-6652-2.
2. FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-018-4
3. GULOVÁ, Lenka; ŠÍP, Radim. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013. 248 s. ISBN 978-80-247-4368-4.
4. HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3037-0.
5. CHARVÁT, Miroslav a kol. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku: VIII*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 334 s. ISBN 978-80-244-2906-9.
6. KAŇÁKOVÁ, Eva. *Jak efektivně vést porady*. Praha: Grada Publishing, 2008. 169 s. ISBN 978-80-247-1625-1.
7. KARLÍČEK, Miroslav a kol. *Základy marketingu*. Praha: Grada Publishing, 2013. 256 s. ISBN 978-80-247-8240-9.
8. KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010-. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3270-1.
9. KOLUCHOVÁ, J. *Přehled patopsychologie dítěte I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, ISBN neuvedeno.

10. KOSOVÁ, Martina a kol. *Logoterapie: Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada Publishing, 2014. 208 s. ISBN 978-0-247-4346-2.
11. KOTLER, Philip a kol. *Moderní marketing*. Praha: Grada Publishing, 2007. 1041 s. ISBN 978-0-247-15445-2.
12. KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006. 277 s. ISBN 978-80-247-0966-6.
13. KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing, 2009. 175 s. ISBN 978-80-247-2713-4.
14. LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7.
15. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
16. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
17. MARTIN, Karin A. *Puberty, sexuality, and the self: boys and girls at adolescence*. New York: Routledge, c1996. ISBN 0415914256.
18. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, ISBN 80-04-25236-2.
19. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
20. MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 325 s. ISBN 978-80-247-2339-6.

21. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.
22. MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3.
23. NOVÝ, Ivan; SURYNEK, Alois. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 287 s. ISBN 978-80-247-1705-0.
24. REBER, Arthur S. *The Penguin dictionary of psychology*. London: Penguin Books, c1985. Penguin reference books. ISBN 0-14-051079-6.
25. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
26. ŠKODA, Jiří; DOULÍK, Pavel. *Psychodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2011. 206 s. ISBN 978-0-27-3341-8.
27. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
28. ZUBÍKOVÁ, Zdeňka; DRÁBOVÁ, Renáta. *Maturita – Společenské vědy*. Praha: Fragment, 2011. 104 s. ISBN 978-80-253-1545-3.

Závěrečná práce

1. GUSCHLBAUEROVÁ, Radka, *Kresba ideální rodiny jako možný ukazatel psychosociální deprivace dítěte*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Pražská vysoká škola psychosociálních studií. Vedoucí práce. Mgr. Jan Kulháněk.

Internetové zdroje:

1. RUDOLF, KOHOUTEK. *Psychologie vývoje a výchovy v pubertě*. [online].[cit.2016-04-20]. Dostupné z : <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1404/psychologie-vyvoje-a-vychovy-v-puberte>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. Informovaný souhlas

Příloha č. 2 Rozhovor před vánoci

Příloha č. 3 Rozhovor po vánocích

PŘÍLOHA 1

Informovaný souhlas

Dobrý den,

jmenuji se Radka Guschlbauerová a jsem studentka navazujícího magisterského studia oboru psychologie na Pražské vysoké škole psychosociálních studií. Obracím se na Vás s prosbou o poskytnutí deseti dětí , které by se zúčastnili výzkumu, který je podkladem pro mou diplomovou práci.

Tématem mé práce je to, jak děti v dětských domovech prožívají vánoční svátky, jaká jsou jejich přání, vize. Zajímá mě, jak si děti Vánoce představují, co by jim mohlo pomoci ve zlepšení prožívání Vánoc v dětském domově a jak by se k tomu mohlo přispět.

Účast na výzkumu by pro děti obnášela kresbu a dva rozhovory. Rozhovory s dětmi bych nahrávala na diktafon a později analyzovala. Účast ve výzkumu je anonymní a veškeré materiály a data v něm získaná budou použita jen pro analýzu k tématu diplomové práce. Po přepisu rozhovoru budou obě nahrávky smazány.

Budu velmi ráda, pokud budou děti ochotny se mého výzkumu zúčastnit. Kdybyste měl jakékoliv otázky k výzkumu, průběhu či k mé osobě, prosím, kontaktujte mě, ráda Vám na všechno odpovím.

Bc. Radka Guschlbauerová, DiS.

PŘÍLOHA 2

Rozhovor č. 1. – před Vánoci

Rozhovory byly provedeny ve skupince dětí, přičemž jsem se dětí ptala postupně, pokud to bylo třeba, doplnila jsem další otázku.

První otázka: jak jste prožívali předvánoční, vánoční čas tady na domově?

Já: „Takže první otázka, jak jste prožívali předvánoční, vánoční čas tady na domově? Můžeš prosím začít.“

Alena: „To mám říkat, jako co jsme dělali?“

Já: „Jo, co jste dělali. Co se ti líbilo, nelíbilo. Jak ti tu bylo.“

Alena: „Pekli jsme perníčky. Byli jsme venku. Dívali jsme se na televizi. Zdobili jsme.“

Já: Co jste zdobili?

Alena: „Hm, stromeček, nástěnku. Nacvičovali jsme na besídku. Co ještě? Eh.“

Já: „Můžeš zkusit říci, co se ti třeba na tom líbilo.“

Alena: „Jo dobře. Vánoční atmosféra.“

Já: Co se ti na té vánoční atmosféře líbí nejvíc?

Alena: „Eh, eh, pečení, pečení.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat? (poukazuji na další dítě). Stejná otázka. Jak si prožívala vánoční, předvánoční čas tady, co se ti líbilo, co jsi dělala, co tě bavilo, co tě nebavilo.“

Denisa: „No, byli jsme v jídelně, tam jsme vystupovali a tak. Potom jsme dělali perníčky, potom jsme to zdobil, pak jsme zdobili stromeček, potom

jsme dělali výzdoby, nacvičovali jsme. Potom jsme, potom jsme byli, potom jsme se připravovali na Štědrej den. No asi takto.“

Já: „A co se ti třeba líbilo konkrétně?“

Denisa: „Jak jsme vystupovali a jak jsme byli všichni u toho.“

Já: „A je něco, co se ti nelíbilo?“

Denisa: „Nee, všechno se mi líbilo.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě).“

Silva: „Eh, já nevím, co mám říkat. Eh, no zdobili jsme perníčky, zdobili jsme stromeček, nakupovali jsme, kupovali jsme dárky, zdobili jsme stromečky. Já už nevím.“

Já: „A je něco, co se ti třeba nelíbilo nebo co bys chtěla jinak?“

Silva: „Nevím, ne.“

Já: „Ne? Dobře, tak můžeš pokračovat ty (pokynu na další dítě).“

Dušan: „Ehm, nevím, no, všechno co tu je.“

Já: „Zkus přemýšlet nad váhou tý otázky.“

Dušan: „Nic se mi tu nelíbilo.“

Já: „Nic se ti tu nelíbilo?“

Dušan: „Ne, nelíbilo.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat ty (pokynu na další dítě)?“

Pavel: „No, tak..“

Já: „Zkus říci, co ne jenom vy všichni, ale co ty jsi sám dělal okolo těch Vánoc, co se ti tu líbí, nelíbí.“

Pavel: „Tak jo, ty přípravy.“

Já: „Hm, zkus říct jaký.“

Pavel: „Besídka, no zdobení oddělení celého, perníčky, pečení, že jo a zdobení, no.“

Já: „Ano, dobře můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)? A zkus neřici jen vše, ale zkus do toho dát sebe.“

Hynek: „No sebe?“

Já: „Sebe. Je to o tobě, o tvém prožívání, tak zkus říci, jak to vnímáš, co se ti líbí, nelíbí. Jak probíhají přípravy, jestli se vůbec nějak připravuješ na Vánoce.“

Hynek: „No, připravuji se na Silvestra.“

Já: „Vánoce... Silvestr bude až potom.“

Hynek: „Na Vánoce se taky připravuju.“

Já: „Tak a jak třeba?“

Hynek: „Musím koupit ségře dárek, nějakéj, mamě, tatovi, no.“

Já: „No a jak to tady vlastně prožíváš, ten předvánoční čas?“

Hynek: „Tak jako, já vám to řeknu, na domově máte vše, co k životu potřebujete, akorát není tady ta volnost. Nelíbí se mi, třeba, že jsou vycházky jen do šesti, líbí se mi noční vycházky.“

Já: „No a ve spojitosti s těma Vánoce, s těma přípravama?“

Hynek: „Tak je tu ta besídka.“

Já: „No a tobě se líbí, nelíbí besídka?“

Hynek: „Líbí.“

Já: „Dobře. Můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Saskie: „No, mě se líbilo, pekli jsme perníčky.“

Já: „Můžeš mluvit nahlas? Zkuste ostatní být tišeji a nechat prostor, ať jde slyšet.“

Saskie: „No, tak jsme zdobili perníky a zdobení stromečku, nevím..“

Já: „No a jak jinak se ty připravuješ na Vánoce?“

Saskie: „Dobře.“

Já: „Konkrétně?“

Saskie: „Já nevím, no těším se na jídlo.“

Já: „Dobře, tak můžeš pokračovat (pokynu na další dítě).“

Martin: „Mě se to nelíbí, to makání, přípravy.“

Já: „Nelíbí nebo líbí?“

Martin: „Nelíbí.“

Já: „Dobře. A připravuješ se nějak ty sám?“

Martin: „Ne.“

Já: „Ne?“

Martin: „Ne, den jako den.“

Já: „Dobře. Dobře. Můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Evžen: „Eh, no...“

Já: „Když budete takhle hodně struční, tak se vás budu muset vyptávat, což nechci.“

Hynek: „Ale on je takovej stručně, on je stručnej..“

Já: „Jo, všimla jsem si. Zkus třeba říci, jak ty ses připravil na Vánoce.“

Evžen: „Ehm, budu se budívat na televizi, budu spát a tak.“

Já: „A těšíš se na to, nebo je něco, na co se netěšíš?“

Hynek: „Těšíš se na Vánoce ne? Tak vyprávěj.“

Evžen: „A jo.“

Já: „Tak prosím pokračuj ty (poukážu na poslední dívku).“

Jana: „Tak chodila jsem ven, rodinu tady mám, jsou tady zábavy.“

Já: „A co se ti třeba líbilo a nelíbilo?“

Jana: „Tak když se děcka hádají, líbilo se mi, že za mnou jezdila rodina, kamarádi, chodím ven, zábavy tady jsou.“

Druhá otázka: na co se (v souvislosti s Vánoci) těšíte a čeho se bojíte?

Já: „Další otázka, opět pokud budete velice struční, já se budu doptávat. Tak, na co se těšíte a čeho se bojíte. Zkuste mluvit jasně. Zkuste přemýšlet o té otázce.“

Alena: „Těším se na besídku na Vánoce a netěším se na školu.“

Já: „A je něco, čeho se třeba bojíš?“

Alena: „Ne, nebojím se ničeho.“

Hynek: „Nebojíš se třeba stresu?“

Alena: „Jo.“

Já: „A třeba stresu z čeho?“

Alena: „Z besídky.“

Já: „Z besídky, hm. Dobře.“

Denisa: „Já se těším na Vánoce a na besídku. Těším se na besídku, dostaneme dárky a taky na to že, že třeba že nezvládneme, třeba co děláme, že třeba, ehm, že nezvládneme to, jak se dělá Marie a tak, živý betlém. A mám ráda, když to děláme všichni pohromadě.“

Já: „Ano, super, děkuju.“

Silva: „Nejvíc se těším, až pojedu dom na Silvestra.“

Já: „Na Silvestra?“

Silva: „No teda na Vánoce. No a těším se, eh... (smích).. Já nevím.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Hynek: „Vyjádři se prostě na...“

Já: „Otázka je, na co se těšíš, čeho se bojím, zkuste o tom opravdu přemýšlet.“

Dušan: „Těším se, že pojedu domů a nebojím se.“

Já: „Můžeš pokračovat? Zkus trošku nahlas.“

Pavel: „Nebojím se ničeho a těším se na všechno.“

Já: „Například?“

Pavel: „Besídka. Jedu domů, no, tak jako.“

Já: „Můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Hynek: „Ták, já se těším, toho je, těch věcí.“

Já: „Tak povídej, teď máš prostor.“

Hynek: „Těším se na Vánoce, na dárky, nebojím se ničeho.“

Já: „Ten strach, který já zmiňuji, se týká okolností okolo Vánoc.“

Hynek: „Ano, to vím.“

Já: „Tak, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Saskie: „Eh, líbí se mi..“

Já: „Na co se těšíš?“

Saskie: „Těším se na Vánoce, na svátky s rodinou, nebojím se ničeho.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Martin: „Těším se na Vánoce, na dárky a nebojím se ničeho.“

Já: „Hm, tak pokračuj (pokynu na další dítě).“

Evžen: „Na co se těším, na domů, pojedu domů, budu spát, budu koukat na televizi, na horory.“

Já: „A je něco, čeho se bojíš?“

Evžen: „Ne, eh, bojím se ničeho.“

Já: „Dobry.“

Jana: „Těším se na dárky, na moji rodinu, na kamarády a nebojím se ničeho.“

Třetí otázka: zkuste si představit, že jste dospělí – jaké byste chtěli Vánoce mít, jak by to u vás vypadalo, co by tam bylo, co by tam nebylo.

Já: „Tak další otázka. Představte si, že jsme dospělý, že jste pracující, že už můžete mít svoji rodinu, svůj domov. Tak zkuste teďka přemýšlet, jak byste chtěli, kdybyste byli dospělí Vánoce mít, jak by to u vás vypadalo, co by tam bylo, co by tam nebylo. Zkuste o tom přemýšlet.“

Alena: Já kdybych měla děti... no tak potichu jo.

Já: „Zkuste jí nechat prostor.“

Alena: „No, normálně, připravila bych si věci no.“

Já: „Povídej, jak by to u tebe vypadalo, jak bys to chtěla.“

Alena: „No, takže..“

Já: „Zkus si představit, že máš možnost mít Vánoce, tak jak ty si to přeješ, tak si zkus představit, jak by to vypadalo. Kdo by tam byl, kdo by tam nebyl, kde by to bylo, co by se dělo, co bys dělala, co bys nedělala.“

Alena: „Takže, byla by tam moje celá rodina, kdo by tam nebyl, ne, já nevím, kdo by tam neměl být, no, no takže, všechno bych si nachystala, jídlo, nachystala bych stoly, jídlo.“

Martin: „Stoly jo.“

Alena: „Buď ticho, more, chtěla bych vidět, jak by to vypadlo u tebe. Degeš.“

Hynek: „To bude v nahrávce, hod'te se do klidu.“

Já: „Zkus pokračovat a kluci zkuste jí do toho nemluvit. Tak zkus pokračovat.“

Alena: „No tak nachystala bych moje děti, mýho chlapa, šla bych s dětma ven, pak bych poslala děcka pryč, nachystala bych dárky, najedla bych se, pak ke stolku, pak bychom rozbalovali dárky. No a pak nevím, já si to neumím tak přestavit.“

Já: „Ale i tak je super, to cos řekla. Jestli je to vše, tak můžeme pokračovat.“

Denisa: „No, já že bysme chystali, všechno, dárky, stromeček, kapra, nachystali bychom cukroví, napekli, potom bychom se sešli celá rodina. No a potom bysme... rožli bysme svíčky, potom bysme nachystali salát a kapra. No potom bysme dali, šli bychom vykoupat děti, no, aby byli všichni a potom bych je oblíkla. No a potom bysme začali chystat.“

Já: „Kdo by tam všechno byl?“

Denisa: „Děcka, rodina.“

Já: „Jako tvoje děti?“

Denisa: „Jo. No...“

Já: „A kdo by tam třeba nebyl?“

Denisa: „Kuba, Boldi.“

Já: „Zkuste si nedělat naschvály.“

Saskie: „Ale ona říká, kdo by tam nebyl.“

Hynek: „No..“

Denisa: „Dominik.“

Já: „Zkus to myslet vážně.“

Denisa: „Já nemůžu říci, kdo by tam nebyl. Ale nebyli by tam třeba sousedi.“

Já: „Dobře, zkus pokračovat (pokynu na další dítě).“

Silva: „Já bysem nazdobila stromeček, napekla cukroví, potom bysem nazdobila stromeček, nachystala jídlo. Dál bysem šla do kina.“

Já: „Dobře, prosím pokračuj (pokynu na další dítě). Zkus mluvit trochu nahlas.“

Dušan: „Já bych šel někam ven, daleko. Do nějaké restaurace bych si zašel.“

Já: „Sám nebo s kým bys šel?“

Dušan: „Já nevím, s nějakýma holkama.“

Já: „Když bys byl dospělej tak bys to chtěl trávit takhle?“

Dušan: „Jo a pak bych šel ven.“

Já: „Super, děkuju, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Pavel: „No, Takže já bych byl s rodinou kompletně. Sešli bychom se s rodinou, kompletně do jednoho. No, připravili bysme se, děti by šli třeba do kina. My bysme připravili dárky. No, no pak prostě večeři bysme si dali všichni, zazpívali bysme si pár koled a pak šli ke stromečku, kde bysme si rozbalili dárky. No.“

Já: „Super, děkuji, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Hynek: „No, já. Takže, mám si to jako představit?“

Já: „Ano, ale představ si že jsi dospělej, né teď a představ si že můžeš trávit Vánoce, s kým chceš, kde chceš.“

Hynek: „Tak já nevím, připravil bych nějakou, vystoupení s děčkama.“

Já: „Se svýma nebo s kterýma.“

Hynek: „No se svýma, kdyby chodili do školky. Pomáhal bych, vařil bych, koupil bych děčkám dárky, dal bych je pod stromeček. Pak bysme se navečeřili, po večeři bysme si rozdali dárky, kdo co chce. No a tak no.“

Já: „Hm, super děkuji.“

Hynek: „Vše.“

Saskie: „No, tak já bych zabalila dárky, dala bysem je pod stromeček no a tak. To je všechno.“

Já: „Tak jo, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Martin: „No, tak já dárky, nachystal bysem, vše co k tomu patří.“

Já: „No a co třeba.“

Martin: „Tak ta vánoční atmosféra.“

Já: „Jaká, je to tvoje atmosféra, každý tu vánoční atmosféru má jinou.“

Martin: „Tak najedl bych se, kupoval dárky, večere, tak nějak koledy.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat (pokynu na další dítě)?“

Evžen: „Tak vlastně, no tak bysem. Eh, já bysem spal.“

Já: „A to je vše?“

Evžen: „Ano.“

Jana: „Tak byla by tam moje rodina, můj přítel, kdybych měla, tak aj děti, kamarádky, kamarádi a nikoho bych tam nechtěla jako takhle. Udělali bysme si večeri, rozbalili bysme si dárky, koukli bysme na nějaký vánoční film.“

Čtvrtá otázka - kdybyste měli možnost přát si něco, co by se mohlo splnit, co byste chtěli, aby se splnilo?

Já: „Tak poslední otázka, znovu se vracíme, k tomu, co jste dělali a znovu se vás zeptám, kdybyste měli možnost přát si něco, co by se mohlo splnit, co byste chtěli, aby se splnilo, co by to bylo.“

Alena: „Jako na ty Vánoce? „

Já: „Ano. A nemusí to být, to co jste kreslili. Představte si, že by se na Vánoce stal zázrak a něco by se vám splnilo, co by to bylo?“

Alena: „Eh, nevím, já nevím, já, letět do Londýna.“

Denisa: „Značkový boty.“

Já: „Dobře, pokračujte.“

Silva: (bez odpovědi).

Dušan: „Já nevím, nic.“

Já: „Nic?“

Dušan: „Nic.“

Já: „Dobře.“

Pavel: „Nejnovější počítač.“

Hynek: „Já abych si přál, aby se to změnilo. Pak bych si přál, abychom byli všichni pohromadě, prostě abychom byli celá rodina pohromadě a oslavili vánoční svátky.“

Saskie: „Nevím, vypadnout z domova.“

Martin: „Nějaký dotykový mobil.“

Evžen: „Já abych si přál, bych byl bohatěj.“

Jana“: Být doma.“

Já: „Super, tak děkuju.“

Všichni: „Na shledanou.“

Já: „Na shledanou.“

PŘÍLOHA 3

Rozhovor č. 2. – po Vánocích

Další rozhovory proběhly po Vánocích, měly za úkol zjistit, jak děti prožily Vánoce. V rozhovoru chybí chlapec Dušan, důvodem je, že již není v péči dětského domova.

První otázka: jak jste prožívali vánoční čas tady na domově?

Já: „Tak zkuste říci, jak jste si to užili, co se vám líbilo a nelíbilo.“

Hynek: „Pecka.“

Martin: „Dobrý.“

Já: „Tak zkus říci, co jsi dělal, jak jsi to prožíval.“

Martin: „Dobře, byla ta vánoční atmosféra.“

Já: „Povídej, co se ti líbilo, nelíbilo.“

Martin: „Nevím co, ale.“

Já: „Tak dala jsem vám otázku a ty na ní zkus odpovědět.“

Martin: „Já už jsem odpověděl. No co jsem dělal, byl jsem doma, večeřel jsem, dostal jsem adidasku, teplákovku. No to je asi vše.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat“ (pokynu na další dítě).

Pavel: „Vánoce byly vcelku dobrý, užil jsem si je, no. Byl jsem s rodinou, no užil jsem si je výborně. No byli jsme všichni pohromadě s rodinou, no a bylo to vcelku dobrý, nevím, co bych dál dodal.“

Já: „Dobře, děkuji, tak pokračuj dále“ (pokynu na další dítě).

Hynek: „No, Vánoce jsem prožil s rodinou, v klidu pěkně, toto. Eh, večeřeli jsme, vypečenej bůček se salátem. Na druhéj jsme měli chleba se sádlem. Dostal jsem dárek, vánoční dáreček jak se patří.“

Já: „A co jsi dostal?“

Hynek: „Co jsem dostal? Adidasku, teplákovku, čepku, co dál? No, to je všechno.“

Já: „Dobře, tak pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Denisa: „My jsme byli doma. Byli jsme doma, měli jsme vánoční večer. No, byli jsme doma, eh, byli jsme doma, tam jsme uklízeli, pak jsme pili a kouřili jsme. No a zabíjačka prasete, měli jsme tam velké prase, to jsme zabili. No a potom jsme se dívali na pohádky, poslouchali jsme hudbu, měli jsme dárky.“

Já: „A co jsi dostala na Vánoce?“

Denisa: „Bundu, ryfle, tepláky. No potom jsem dostala svetr od mého bráchy, potom hodinky.“

Já: „Dobře, tak pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Silva: „No, já jsem seděla na posteli, tam jsem si dala kávu, cigáro, né, dostala jsem flashku, jo rádio, pak jsem dostala hodinky. Všechno jsem měla. Jo a náramky.“

Já: „No a jak jinak sis ty Vánoce prožila?“

Silva: „Pecka.“

Já: „No, můžeš to trošku více popsat, rozšířit, co to je pecka?“

Silva: „Dobře, byli dobrý Vánoce no.“

Já: „Dobře, tak zkus pokračovat“ (pokynu na další dítě).

Evžen: „No tak, byli jsme doma, jedli jsme, no měli jsme zabíjačku, díval jsem se na televizi, spal jsem. Na Vánoce jsem dostal, matraci. No už nevím, co jsem dostal ještě. Už je to všechno.“

Já: „Tak pokračuj dál (pokynu na další dítě)“.

Jana: „No, měli jsme řízky, zabíjačku, dárky, dívali jsme se na televizi, no.“

Já: „No, co jsi dostala na Vánoce.“

Jana: „Ponožky, podprsenku, baťoh, čočky, no to je asi vše. Jo a mobil jsem dostala.“

Saskie: „Já jsem byla doma, každý rok jsme tu. Přijeli jsme domu, koupili jsme pití, jako chlast. Před Štědrým dnem jsme se ožrali a druhý den jsme měli kocovinu. Přišli jsme k tetě, jeden chlebiček mi řekl, naval mi chlebičky a veselé Vánoce. A ještě jsme byli o Vánocích doma, u Anety doma, ta chrápala jak prase a kolik tam měla chlapů, jaj. No a pak jsme šli večer ven, no, když se napiješ, tak pak řádíš. No a pak jsme se sešli na záchodě. No a druhý den byly Vánoce.“

Já: „No, zkus mluvit o tom, jak sis prožila Vánoce.“

Saskie: „No, moc ne, protože jsem měla kocovinu.“

Já: „No a co jsi dostala na Vánoce?“

Saskie: „Dostala jsem pití, no a dvě hodiny jsem spala. No a dostala jsem polštář, no a pak jsem dostala, no a pak jsem dostala, pak jsem dostala, eh, červený čočky, uvařené. No a pak jsem dostala, no to je všechno.“

Já: „No tak pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Alena: „No takže, jsme byli doma, jedlo se, pak jsme šli ke stromku, rozbalovali jsme dárky, pak se šlo chlstat, pak se tancovalo, pak jsme šli spát. No ráno jsme se probudili, pak jsme zase to, no. No dostala jsem legíny, kulmu, Adidas teplákovku.“

Druhá otázka: jaké přání se vám splnilo a co vás zklamalo?

Já: „Tak další otázka je co se vám splnilo, co vás zklamalo.“

Martin: „Co se mi splnilo? No, byl jsem na káry, to se mi splnilo. A nesplnilo? Nesplnilo se mi, no jinak, nic se mi nesplnilo.“

Já: „Dobře, tak pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Pavel: „Já nevím, nevím. Já fakt nevím, co na tuhle otázku říct.“

Já: „Tak něco sis přál, splnilo se ti to?“

Pavel: „No tak nejsem malý děčko, abych si něco přál. Mě nic nemůže teďka zklamat, po Vánocích. Byl jsem s rodinou, to je hlavní a nic jiného neřeším, dárky neřeším.“

Já: „Dobry, pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Hynek: „Tak, mně se splnilo to, že jsem jel dom, že jsem byl s rodinou. A nesplnilo se mi, to asi no, splnilo se mi všechno.“

Já: „Dobře.“

Denisa: „Mně se splnilo všechno. Splnilo se mi být se sestrou. Nesplnilo, bylo, že tam nebyla mama.“

Silva: „Mně se splnilo všechno, no, byla jsem s rodinou, no co se mi splnilo, všechno, nic nemám.“

Já: „Dobře, tak povídej“ (pokynu na další dítě).

Evžen: „No, splnilo se mi všechno a ne, že tam nebyla mamka a můj vlastní táta.“

Já: „To se ti nesplnilo?“

Evžen: „Ano.“

Já: „Dobře, děkuji, pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Jana: „Mně se splnilo to, že jsem byla doma a nesplnilo se mi nic.“

Já: „Tak dále.“

Saskie: „Tak já. No splnilo se mi, že jsem byla doma a nesplnilo se mi nic.“

Já: „Dobře, pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Alena: „No, tak mě se splnilo, že jsem byla doma a nesplnilo se mi nic.“

Třetí otázka: jaké tradice jste během Vánoc realizovali?

Já: „Tak, další otázka je, jaké jste zachovali tradice kolem Vánoc?“

Martin: „Tradice? Večeři.“

Já: „Dobře a jaké jsou ještě tradice?“

Martin: „Tancovali jsme, no chlastat, to je taky tradice, teda u někoho jo.“

Já: „No a třeba co tradice jako házení podpatkem, rozkrajování jablka, posílání lodiček po vodě?“

Martin: „No, ne, ne. No skoro nic.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat“ (pokynu na další dítě).

Pavel: „No, nevím, štědrovečerní večeře, nevím, koledy se zpívali. Já jsem si po večeři rozbalil dárky a šel jsem na půlnoční mši. No a tím to můžeme skončit.“

Já: „Dobře, můžeš pokračovat“ (pokynu na další dítě).

Hynek: „No, jaká byla otázka?“

Já: „Jaké jsi během Vánoc dodržel vánoční tradice?“

Hynek: „Žádné. Jenom štědrovečerní večeři. Tak víte, jak to chodí u cigánů.“

Denisa: „No, tancovali jsme a jedli jsme. No, jaj, no my jsme se teda to a to je všechno, tancovali jsme, jedli jsme a pili jsme kofolu.“

Já: „Super, pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Silva: „Já jsem nic nedodržovala. Já nevím. Joj, to jsme dělali, řízek, rybu, salát. No, všechno.“

Já: „Dobře, pokračuj“ (pokynu na další dítě).

Evžen: „Co jsme dělali? No, tak jsme šli do kuchyňky, no jedli jsme, no dort, protože někdo měl narozeniny. No, ten jsme sežrali a potom jsme šli tancovat, pustili hudbu na plný pecky. No a potom jsem šel spát.“

Jana: „Večeřeli jsme a to je všechno.“

Já: „Otázka je, jaké jste dodržovali tradice.“

Jana: „No jenom jsme večeřeli, jinak žádný.“

Saskie: „Jsme, no tak, no tak jsme byli doma, takový řízky se musí smažit, no a takový blbosti, no a pak no a pak jsme tancovali, hodně pili, jak je o Vánocích zvykem. No a tradice žádný.“

Alena: „No my jsme měli tu večeři, večeřeli jsme a tancovali, jinak nic.“

Čtvrtá otázka: jaký je podle Vás význam Vánoc, o čem má být Štědrý den?

Já: „Zkuste mi říci, co každý myslíte, o čem ty Vánoce, o čem ten Štědrý den, je?“

Martin: „No tak, o tom, že jste s rodinou.“

Já: „Tak dobře, můžeš pokračovat?“

Pavel: „Tak je to o tom, že se dostávají dárky, lidi jíjou, povečeří spolu, kouknout spolu na televizi třeba anebo, půjdou spolu na půlnoční mši. No, já nevím, co dál, půjdou spolu třeba na procházku před štědrým večerem. Vše.“

Hynek: „O rodině, kamarádech, o lásce, to je vše.“

Já: „Super, děkuji, můžeš pokračovat“ (pokynu na další dítě).

Denisa: „No, že večeříte s rodinou a pijete a jíte. To je vše.“

Silva: „Tak večeříte s rodinou, jíte, pijete, no, tak všechno.“

Evžen: „No aby se lidi měli rádi, abychom byli šťastní, abychom si to užili. Aby nikdo nebyl sám. Když někdo přijde, tak ho pohostíme. Jíme a děláme ty, ukrojíme jabko a ty posíláme lodičky a dárky si rozdáváme. No a potom se díváme na pohádky, potom sáňkujeme a potom hrajeme si, stavíme sněhuláky. A to je vše.“

Jana: „Že jsme s rodinou.“

Saskie: „Tak když seš v domově, tak určitě chceš být doma, než na domově, než být tady a mít hnusný Vánoce bez rodiny. No a pak jsme a pak už nevím.“

Já: „Tak pokračuj, o čem si myslíš, že ty Vánoce jsou“ (pokynu na další dítě).

Alena: „No Vánoce jsou o tom, že jste s rodinou. Všechno.“

Pátá otázka: co byste si přáli na prožitých Vánocích změnit, udělat jinak?

Já: „Tak je něco, co se stalo během Vánoc, co byste chtěli udělat jinak?“

Martin: „Asi nic.“

Pavel: „No, o tom se já nechci bavit.“

Já: „Jasně, to nemusíš.“

Hynek: „Co bych chtěl změnit? Ne.“

Denisa: „Nebýt v domově, být s mamou, a aby nebyli moji sourozenci v past'áku.“

Silva: „Ne, nic není.“

Evžen: „No, že by sem se díval na televizi, pak bych se najedl, napil, potom bych pozval kamarády, ti by se taky najedli, potom bychom si dali nějakou šou.“

Jana: „No, abych byla doma.“

Saskie: „No, lepší by bylo, kdyby sem nebyla tady na domově. No a pak a jo, to je všechno.“

Alena: „Jo, kdybychom nemuseli sem přijet na domov.“

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Bc. Radka Guschlbauerová

Studijní program: Prezenční studium

Studijní obor: NMgr. Psychologie

Název práce: Prožívání Vánočních svátků pubescenty z dětského domova

Počet stran (bez příloh): 70

Celkový počet stran příloh: 20

Počet titulů české literatury a pramenů: 28

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových odkazů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Magdaléna Kořová, PhD.

Rok dokončení práce: 2016

**Posudek vedoucí diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Radka Guschlbauerová

Obor studia: Psychologie

Název práce: Prožívání Vánočních svátků pubescenty z dětského domova

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Koťová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 70

Počet stránek příloh: 20

Počet titulů v seznamu literatury: 30

0**	1	2	3	4

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X	X		

Oborová přiléhavost tématu

	X			

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		X		

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			

Využití výzkumných empirických metod

	X			

Využití praktických zkušeností

	X			

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			

Naplnění cílů práce

	X			

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X	X		

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X			

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

X				

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Jak by autorka využila poznatky, získané v rámci výzkumné sondy, v praxi?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka se v textu diplomové práce zabývá tématem Vánoc a tím, jak svátky prožívají děti žijící v dětském domově. V teoretické části textu pojednává téma Vánoc, deprivace či pubescence. V empirické výzkumné sondě se zabývá chováním a prožíváním dětí během Vánoc. Skupinu participantů tvoří deset dětí umístěných v ústavní výchově a autorka využila výzkumné metody polostrukturovaného rozhovoru, focusgroup či kresby.

Autorka si zvolila téma, které je nelehké, a to z několika důvodů – vyžaduje originalitu zpracování a kreativitu, zejména v práci s malým počtem zdrojů a s výzkumnými daty. Jako vedoucí práce se domnívám, že skrze téma prožívání významného svátku se lze dostat k zajímavým informacím o životě participantů. To se autorce podařilo, v průběhu zpracování empirické sondy však narazila na řadu – předem nepředvídaných – překážek (participantům nevyhovovala metoda focusgroup, hovořili málo atp.). Autorka se s nástrahami důstojně vyrovnala, vypracování (zejména empirické části) práce věnovala mnoho času a úsilí. Zde bych chtěla ocenit i autorčinu snahu pravidelně konzultovat a práci zpracovat poctivě a obsírně.

Text je psán vcelku kultivovaným jazykem, prospěla by mu snad větší sofistikovanost a stylistická zdatnost (místa se vyskytují stylistické neobratnosti či nepřesnosti – například rozdílnost psaní „Vánočních svátků“ v textu a názvu práce atp.). Textu by prospělo i větší zapojení vlastní kreativity a hlubších analytických úvah. Lze však konstatovat, že se autorce podařilo naplnit formát diplomové práce a v textu neshledávám závažnější nedostatky. Autorka též získala během psaní práce a realizace výzkumné sondy mnoho praktických zkušeností, týkajících se přístupu k cílové skupině, což je cenné.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: v závislosti na obhajobě 1-2

Datum, podpis: 23.5. 2016

Mgr. Magdalena Kořová, Ph.D.

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Radka Guschlbauerová
 Obor studia: Psychologie
 Název práce: Prožívání Vánočních svátků pubescenty z dětského domova
 Oponent práce: Mgr. Johana Růžičková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 70

Počet stránek příloh: 20

Počet titulů v seznamu literatury: 30

0**	1	2	3	4

Výběr tématu

Závažnost tématu

		2		

Oborová příslušnost tématu

	1			

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			

Využití výzkumných empirických metod

	1			

Využití praktických zkušeností

0				

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				

Naplnění cílů práce

	1			

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		2		

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost

výsledků v praxi

	1			

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

		2		

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Jaký význam podle Vás mohou mít pro děti vyrůstající v dětském domově rituály?
2. V diskusi k empirické části uvažujete rozšíření výzkumu o rozhovory s původní rodinou dítěte (byť je považujete za těžko uskutečnitelné). Jak by tyto rozhovory vypadaly, čeho přesně by se týkaly?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Pro svou diplomovou práci zvolila autorka téma prožívání vánočních svátků dětmi v dětských domovech. Téma je to zajímavé a oborově příslušné.

První kapitoly teoretické části se věnují kulturologickému a historickému exkurzu do tématu adventu a vánoc. Tento mezioborový přesah práce oceňuji a považuji ho za zajímavé zpestření textu. To ovšem nemohu říci o kapitolách následujících. Téma pubescence je očekávatelné, navíc jeho zpracování je zcela neoriginální a pro ve vývojové psychologii i jen průměrně vzdělaného čtenáře nadbytečné. To samé bychom mohli říci i o kapitole věnující se deprivaci dětí v dětských domovech. Spojitost s tématem je sice evidentní, ovšem spíše volné a vedlejší, autorka se ani v jedné ze zmíněných částí nevěnuje tomu, jak se toto téma blíže týká tématu hlavního, totiž prožívání vánoc. Bylo by jistě zajímavější, pokud by například rozpracovala význam a smysl rituálů, a teprve toto vnesla do tématu pubescence a deprivace.

Za zdařilou považuji především praktickou část diplomové práce. Zcela příslušně zvolila autorka kvalitativní výzkum. Ocenění zaslouží zvolená triangulace metod, jež zvyšuje validitu výzkumu. Autorka nezapomněla na etické aspekty výzkumu, dobře zapracovala vlastní předporozumění tématu. Výzkum byl prováděn pečlivě a s podobnou pečlivostí autorka provází čtenáře i svými výstupy, které jsou díky tomu každou chvíli odvoditelné a kontrolovatelné. V diskusi autorka prokázala sebekritičnost a schopnost hledat alternativy k vlastním neúspěšným strategiím.

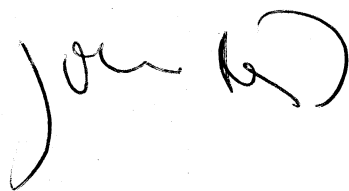
Po formální stránce je text průměrně zdařilý, nenašla jsem výraznější pravopisné chyby, zlepšit by bylo možno především stylistickou podobu textu.

Celkově práci hodnotím jako zdařilou, a to především velmi pečlivě provedenému výzkumnému šetření. Navrhuji hodnotit jako velmi dobře.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jou' followed by a stylized flourish or initial.